

Onsdagen den 12 maj

Kl. 19.30

Allmänna handlingars offentlighet

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1 Allmänna handlingars offentlighet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:48 med anledning av propositionen 1975/76:160 om nya grundlagsbestämmelser angående allmänna handlingars offentlighet jämte motioner.

I propositionen 1975/76:160 hade regeringen föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om ändring i tryckfrihetsförordningen (TF).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås en omarbetning av 2 kap. tryckfrihetsförordningen om allmänna handlingars offentlighet. Förslaget är avsett att utgöra en första etapp i en översyn av sekretesslagstiftningen. Nya regler om handlingssekretess förutskickas sålunda föreläggas riksdagen vid 1976/77 års riksmöte.

Den föreslagna omarbetningen innebär inte några större sakliga förändringar i förhållande till gällande regler. Den grundläggande principen skall alltså fortfarande vara, att varje svensk medborgare skall ha rätt att ta del av allmänna handlingar och att begränsningar i denna rätt får göras endast om vissa särskilt viktiga skäl påkallar det, t. ex. hänsynen till rikets säkerhet eller enskildas personliga intressen. Som regel skall sådana begränsningar endast få beslutas av riksdagen i en särskild lag.

Förslaget innefattar dels en författningsteknisk omarbetning, dels sakliga ändringar i enskildheter. Syftet med omarbetningen anges vara att genom modernisering och precisering av bestämmelserna ge större fasthet åt grundlagsregleringen. Bland de sakliga ändringarna kan särskilt nämnas reglerna om ADB-lagrad information. Förslaget uppges härvid syfta till att ge ökad insyn i myndigheternas informationsmaterial och samtidigt ett förbättrat skydd för den personliga integriteten.

De nya grundlagsreglerna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1978.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975/76:2373 av herr Boo m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade 1. att 2 kap. 4 § TF gavs en striktare utformning i enlighet med vad i motionen anförts, 2. att ge regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande det personliga integritetsskyddet när allmän handling, underkastad offentlighetsprincipen, upptagits på data.

Onsdagen den
12 maj 1976

*Allmänna hand-
lingars offentlighet*

1975/76:2377 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle besluta

1. att till regeringens förslag till 2 kap. 2 § TF lägga ett stycke av den lydelse motionärerna föreslagit, innebärande att handlingssekretess inte fick uppehållas under längre tid än det omedelbara skälet för begränsningen bestod,

2. att till regeringens förslag till 2 kap. TF 15 § lägga en mening av den lydelse motionärerna föreslagit, innebärande att beslut av regeringen eller statsråd om avslag på begäran att få ta del av allmän handling skulle kunna överklagas och prövas i konstitutionsutskottet,

3. att ge regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande förbud mot sammankoppling av databanker och mot handel med persondata.

1975/76:2378 av herr Molin (fp), vari hemställts

1. att riksdagen uttalade att den nya parlamentariska datautredningen borde få i uppdrag att överväga också sekretesslagstiftningen vad avsåg främst sekretessen mellan myndigheter,

2. att 15 § i förslaget till nytt 2 kap. TF skulle ges ändrad lydelse i förhållande till regeringens förslag på sätt motionären föreslagit, innebärande att beslut av enskilt statsråd inte skulle undantas från den medgivna talerätten,

3. att riksdagen uttalade som sin mening att också handlingar som utgjorde underlag för beslut i kommunala nämnder och i de statliga verkens styrelser borde betraktas som upprättade handlingar och därmed kunna bli offentliga, och

1975/76:2379 av herr Winberg m. fl. (m), vari hemställts att 2 kap. 4 § TF skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att brev eller annat personligt meddelande till befattningshavare vid myndighet skulle anses som allmän handling för så vitt det uppenbarligen icke avsåg mål eller ärende som myndigheten hade att befatta sig med.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande 2 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen (TF) med avslag på motionerna 1975/76:2373, yrkandet 1, och 1975/76:2379 som vilande anta propositionens förslag,

2. beträffande 2 kap. 15 § första stycket TF med avslag på propositionen och med anledning av motionerna 1975/76:2377, yrkandet 2, och 1975/76:2378, yrkandet 2, som vilande anta av utskottet angiven lydelse av 2 kap. 15 § TF, innebärande bl. a. att om annan än riksdagen eller regeringen skulle avslå begäran att få ta del av handling eller lämna ut allmän handling med förbehåll som inskränkte sökandens rätt att yppa dess innehåll eller eljest förfoga över den, fick sökanden föra talan mot beslutet, varvid talan mot beslut av statsråd skulle föras hos regeringen och talan mot beslut av annan myndighet hos domstol.

3. angående den tidsmässiga begränsningen av sekretesskyddet avslå motionen 1975/76:2377, yrkandet 1,

4. beträffande kriterierna för att en allmän handling skulle anses upprättad avslå motionen 1975/76:2378, yrkandet 3.

5. beträffande datafrågor med anledning av motionerna 1975/76:2373, yrkandet 2, 1975/76:2377, yrkandet 3, och 1975/76:2378, yrkandet 1, ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. som vilande anta det i propositionen 1975/76:160 framlagda förslaget till 2 kap. TF, i vad det inte behandlats i det föregående.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Werner i Malmö (m) och fru Jacobsson (m) vilka beträffande tillämpningen av begreppet allmän handling på brev och andra meddelanden, som ställts personligen till befattningshavare vid myndigheter, ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle beträffande 2 kap. 4 § TF med bifall till motionerna 1975/76:2373, yrkandet 1, och 1975/76:2379 och med avslag på propositionen i motsvarande del som vilande anta av reservanterna föreslagen lydelse av 2 kap. 4 § TF,

2. av herr Molin (fp) som beträffande frågan om besvärsmått över statsråds beslut att vägra utge allmän handling eller att ge inskränkande förbehåll i sökandens rätt att förfoga över handlingen ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle beträffande 2 kap. 15 § första stycket TF med bifall till motionen 1975/76:2378, yrkandet 2, och med avslag på propositionen och motionen 1975/76:2377, yrkandet 2, som vilande anta av reservanten föreslagen lydelse av 2 kap. 15 § första stycket TF,

3. av herr Måbrink (vpk) som beträffande frågan om besvärsmått över statsråds och regeringens beslut att vägra utge allmän handling eller att ge inskränkande förbehåll i sökandens rätt att förfoga över handlingen ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle beträffande 2 kap. 15 § första stycket TF med bifall till motionen 1975/76:2377, yrkandet 2, och med avslag dels på propositionen i motsvarande del, dels på motionen 1975/76:2378, yrkandet 2, som vilande anta av reservanten föreslagen lydelse av 2 kap. 15 § första stycket TF,

4. av herr Måbrink (vpk) som beträffande frågan om den tidsmässiga begränsningen av sekretesskyddet ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1975/76:2377, yrkandet 1, som vilande anta av reservanten föreslagen lydelse av 2 kap. 2 § TF.

Onsdagen den
12 maj 1976

*Allmänna hand-
lingars offentlighet*

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av fru Jacobsson (m) beträffande utskottets skrivning angående talerätt mot statsråds beslut att vägra utlämna allmän handling eller att ge inskränkande förbehåll i sökandens rätt att förfoga över handlingen.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag har på känn att den här debatten kommer att bli avsevärt lugnare än den tidigare. Dels inbjuder inte ärendet till så kontroversiella utspel, dels är det ganska rogivande i kammaren just nu.

Betänkandet behandlar propositionen 160 om allmänna handlingars offentlighet. Det är en första etapp av en mer omfattande översyn av vår sekretesslagstiftning. Redan till nästa riksmöte har en fortsättning om handlingars sekretess annonserats.

Utskottet är som sagt i stort överens om det föreliggande aktstycket, dvs. 2 kap. tryckfrihetsförordningen som nära ansluter sig till offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitténs (OSK) förslag. En av de punkter där meningarna gått något isär är den fjärde paragrafens utformning som gäller personliga meddelanden och brev som ställs till befattningshavare vid myndighet.

Tryckfrihetsförordningen vill och skall självfallet slå vakt om offentlighetsprincipen. Denna får endast inskränkas om alldeles bestämda skäl kan åberopas. Det är viktigt att paragrafen tillgodoser kravet på insyn i den offentliga verksamheten, samtidigt som den privata korrespondensen naturligtvis skall hållas utanför.

Nuvarande rättspraxis är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet och vikten av de intressen som talar för offentlighet och de som talar mot offentlighet. Det är därför utmärkt att vi nu får frågan uttryckligen reglerad i tryckfrihetsförordningen. Det är tvevelsutan en bättre garanti för offentlighetsprincipen än nu rådande praxis. Måhända skall vi i fortsättningen kunna komma ifrån kontroverser av typ brev till regeringsledamot från Fidel Castro och från Astrid Lindgren – utan några jämförelser i övrigt dessa personer emellan. Vi borde med hjälp av lagrummet få veta om dessa brev skall behandlas som allmänna handlingar – alltså diarieföras – eller betraktas som mer eller mindre kärleksfulla bidrag för familjealbumet.

Gränsdragningen mellan vad som är offentlig handling och privat meddelande är dock inte enkel att verbalisera i en kort lagtext. Utskottet har haft att välja mellan de båda förslag som presenterats: dels propositionens, dels reservationens – det senare anknyter till OSK:s förslag. Representanterna för moderata samlingspartiet har stannat för den senare lösningen. Vi menar nämligen att den på ett mer betryggande sätt slår vakt om huvudprincipen, dvs. offentlighetsprincipen. Jag vill inte förneka att ambitionen varit densamma hos utskottsmajoriteten. Frågan är bara om den av propositionen föreslagna lagtexten ger tillräcklig stadga åt offentlighetsprincipen och driver den tillräckligt. Vi menar inte det.

I 4 § regeringsförslaget anges att brev ställt personligen till befattningshavare skall anses som allmän handling om det berör ärende eller annan

Onsdagen den
12 maj 1976

*Allmänna hand-
lingars offentlighet*

fråga som ankommer på myndigheten, dvs. sådant som myndigheten har att befatta sig med. Men så kommer något som utslutande är en betänklig inskränkning: "och ej är avsedd för mottagaren endast som innehavare av annan ställning." Man uttalar alltså att även om brevet berör en fråga som myndigheten har att handlägga behöver inte brevet diarieföras, om adressaten menar sig mottaga brevet som innehavare av en annan ställning än den han har i myndigheten. Vi anser att det här är bäddat för godtycke, ett gränsöverstigande efter eget skön. Det lagtexten ger med ena handen tar den tillbaka med den andra. Problemet med Fidel Castro–Astrid Lindgren kommer att kvarstå.

Vår skrivning driver offentlighetsprincipen längre och låter den gälla alla brev utom de som uppenbarligen inte avser mål och ärende som myndigheten har att befatta sig med. Är det ett myndighetsärende, må tonen vara hur kärleksfull och personlig som helst – det rör sig ändå om offentlig handling. Detta är uppenbarligen mera betryggande, inte för myndighetspersonerna men väl för offentlighetsprincipen och därmed för allmänheten.

Jag är medveten om att man kan dra fram ömmande fall med brev från partikamrater och representanter för den fackliga rörelsen som skriver till sin vän statsrådet si och så och ber att han på ett visst sätt skall trycka på i en viss fråga. Sådant vill man ju inte ge offentlighet åt. Men, herr talman, den bördan hör väl ihop med ämbetet, att innehavaren har ett mer begränsat privatliv också i detta avseende. Detta är inte oviktigt att ha i minnet. Sedan finns det flera sätt att kommunicera på.

Gränsdragningen mellan vad som är allmän handling och privat meddelande vad gäller dessa handbrev är inte lätt att åstadkomma, men i detta sammanhang är det bättre att mera gå offentlighetsprincipen och därmed allmänheten än myndigheter och myndighetspersoner till mötes.

Jag vill med detta, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen I, som är knuten till konstitutionsutskottets betänkande.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Trots att det finns några reservationer tror jag man kan säga att det råder en bred enighet om de nya grundlagsregler för allmänna handlingars offentlighet som föreslås i detta betänkande från konstitutionsutskottet. Syftet med dessa tryckfrihetsförordningsbestämmelser är att säkerställa principerna om insyn och offentlighet i de statliga myndigheternas verksamhet. Jag skall uppehålla mig helt kort vid två punkter som berör dessa bestämmelser.

Den ena punkten gäller frågan när ett meddelande till en myndighetsperson skall betraktas som offentlig handling. Det är en fråga som är av speciellt intresse nu, inte minst i samband med diskussionerna om brev till och från finansminister Sträng. Det är klart att man bör undvika att få sådana bestämmelser som innebär att ett meddelande undandras offentligheten bara för att det är personligen ställt till en myndighetsperson, t. ex. ett statsråd. Vi har ju haft exempel på hur man genom personlig adressat kunnat undgå att handlingar har diarieförts och därmed blivit all-

Onsdagen den
12 maj 1976

*Allmänna hand-
lingars offentlighet*

mänt tillgängliga.

Härvidlag görs nu en ändring i tryckfrihetsförordningen som säkerställer en betydande insyn utan att det för den skull behöver ske någon ändring i den föreslagna grundlagstexten. Det viktiga är den motivskrivning som utskottet i det här avseendet har på s. 12. Där säger utskottet att meddelanden och skrivelser rörande en myndighets verksamhet i visst konkret fall alltid skall behandlas som allmänna handlingar, däremot inte skrivelser som uppenbart avser partipolitiskt eller fackligt agerande.

Även om det naturligtvis kommer att finnas gränsproblem också med den skrivningen, så tror jag att det finns olika faktorer som kan vara vägledande för bedömningen av om ett brev eller ett meddelande i den här meningen skall betraktas som allmän handling. Utskottet säger att ett personligt brev till ett statsråd från en verkschef angående något som rör verkets ämnesområde alltid skall vara att anse som allmän handling. Det betyder t. ex. att om chefen för arbetsmarknadsstyrelsen skriver till finansministern om någonting som rör AMS så är det en offentlig handling. Detta sagt med anledning av en dispyt för ett par år sedan.

Däremot tycker jag inte att det är rimligt att säga att alla brev eller meddelanden ställda till en myndighetsperson, t. ex. en politiker, skall vara offentliga helt oberoende av syftet. Detta skulle ju bli resultatet om man följde reservation 1, även om väl i och för sig den sakliga skillnaden mellan texten i regeringsförslaget, som ju sammanfaller med utskottets, och i reservanternas förslag inte är särskilt stor.

Det viktiga när det gäller tillämpningen av den här principen blir alltså i fortsättningen inte vem som är adressat eller vem som är avsändare utan innehållet i meddelandet.

Herr talman! Den andra fråga som jag skall beröra litet grann gäller besvärsrätten vad avser enskilt statsråd. Utskottet har diskuterat om man inte skulle kunna ge en möjlighet att överklaga beslut av ett enskilt statsråd om hemligstämpling av ett ärende med stöd av tryckfrihetsförordningen. Utskottet säger att någon form av besvärsrätt mot enskilt statsråds beslut i sådana här frågor är motiverad. Så långt håller jag med utskottet.

Sedan kommer däremot en mycket överraskande formulering: "I vårt konstitutionella system är det enligt utskottets uppfattning mest följdriktigt att frågan i sista hand avgörs av regeringen." Jag har precis motsatt uppfattning, och jag skall kort motivera det.

En grundprincip när det gäller vilket organ som skall vara sista instans vid besvärspövning är ju att vid alla lämplighetsbesvär, där det blir fråga om skönsmässiga avgöranden, skall regeringen vara slutinstans. Alla laglighetsbesvär, där det gäller att pröva tillämpningen av en lag, skall däremot avgöras med den högsta administrativa domstolen, regeringsrätten, som slutinstans. Den principen, som ju är nedlagd i vårt konstitutionella system, leder alltså till slutsatsen att man här skall ha regeringsrätten och inte regeringen som sista besvärinstans. Om man ser litet grann på förhållandena i andra länder, kan man väl säga att det är det normala att den högsta administrativa domstolen är slutinstans i lagbesvär av det här slaget.

Det är vidare en grundläggande rättsprincip för svenskt konstitutionellt system att den vars beslut överklagas inte själv skall delta i prövningen av det överklagade beslutet. Jag tror att det är obestridligt att detta är en grundprincip i vårt statskick. Också den grundprincipen bryter man emot i utskottets förslag, där det sägs att om en regeringsledamot har fått sitt beslut överklagat skall hela regeringen sammanträda och pröva överklagandet. Jag vill därför fråga konstitutionsutskottets ordförande: Vad är det i vårt konstitutionella system som gör att det är följdriktigt att regeringen är sista besvärinstans? Kan utskottets ordförande nämna några konstitutionella förebilder från Sverige eller någon annanstans i världen? Det skulle vara intressant att höra.

Jag har haft litet svårt att ta detta förslag på allvar, och det förvånar mig att man har tagit fram det till kammaren. Nog är det väl litet parodiskt att tänka sig, att regeringen skall vara det organ som prövar besvär mot beslut av enskilda regeringsledamöter? Jag har i stället i reservationen 2 föreslagit att regeringsrätten skall vara prövoorgan, och det är vad alla de juridiska remissinstanserna har sagt. Likaså tror jag, att om man tänker efter litet kommer man till slutsatsen att det är det enda rimliga. Därför hoppas jag att det skall finnas möjligheter för konstitutionsutskottets ordförande att rätta till det här lilla missgreppet. Jag tycker inte att det är någon stor fråga, och det vore synd om riksdagens konstitutionsutskott tog initiativ till ett sådant här konstitutionellt missfoster.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Myndigheter måste arbeta under största möjliga öppenhet. Medborgarna skall ha största möjliga insyn i myndigheternas arbete och rätt att kunna ta del av underlag för myndigheternas beslut. Allmänna handlingar, dvs. handlingar som upprättas inom olika statliga, landstingskommunala och kommunala organ, måste så långt möjligt vara offentliga. De grunder på vilka inskränkningar i offentligheten vilar måste vara få och klart preciserade.

Offentlighetsprincipen är en viktig demokratisk fråga. Självfallet borde den inte bara gälla statsapparaten. Inte minst inom näringslivet fattas varje dag viktiga beslut, som i verklig mening har offentlig verkan, beslut som påverkar och drabbar många människor och hela samhällsutvecklingen. Dessa frågor behandlas inte i förevarande betänkande, men det är ändå på sin plats att nämna dem. Medborgarnas möjligheter till insyn i storbolagens handlingar är klart otillräckliga och allmänt sett avsevärt sämre garanterade än deras insyn i de s. k. offentliga myndigheternas handlingar. Detta är inget försvar för myndigheter, men det bör sägas ut var det värsta hemlighetsmakeriet, den minst demokratiska beslutsgången och de mest godtyckliga och under gällande förhållanden sämst kontrollerbara besluten fattas. Det är inom det privata näringslivet.

Det tycks vara en princip i regeringens förslag att det är den som vill sekretessbelägga handlingar som skall få motivera sitt beslut. Detta är en

riktig utgångspunkt. I och för sig ger regeringens av utskottet godkända förslag till skrivningar om begränsningsrätt utrymme för vissa tolkningar, men andan i lagen och i förslaget har vi tolkat som att man i grunden förordar en viss öppenhet.

Av de – i förhållande till gällande rätt – nya begränsningsmotiven är motivet om hänsyn till skydd av växt- och djurart oproblematiskt. Däremot kan man diskutera innebörden av den grund som kallas hänsyn till rikets centrala finanspolitik, penningpolitik eller valutapolitik. Den återfinns i något annorlunda skepnad i gällande rätt. Det är naturligtvis ett demokratiskt intresse att beslut om den ekonomiska politiken – och handlingar som ligger till grund för dessa beslut – blir fullt offentliga. Men så länge vi har kapitalism kan beslut – och beslutsunderlag – om de blir offentliga innan en åtgärd vidtas leda till spekulation, hamstring eller annat, vilket kan förfela åtgärden eller ge vissa kapitalgrupper särskilda fördelar. Detta motiverar att handlingar här kan sekretessbeläggas i fall där sådana risker kan bedömas som helt uppenbara. Men sedan en åtgärd är vidtagen, sedan ett beslut gått i verkställighet är inte beslutet längre en hemlighet och det bör ej heller de handlingar vara som ligger till grund för det. Detta gäller allmänt.

Det är också huvudargumentet för vår ståndpunkt att begränsning av rätten att ta del av allmän handling skall hävas så snart de omedelbara skälen för begränsningen inte föreligger. Utskottets argumentering mot denna ståndpunkt är inte övertygande. Den undviker principen och gör det hela till en teknisk fråga. Sekretesstidernas längd måste anges i särskild lag, påpekar utskottet. Ja visst. Men grundlagens uppgift är att lägga fast de principer som skall gälla för övrig lagstiftning. Och säger grundlagen på denna punkt inget, då ges ett utrymme för att sekretessen kan upprätthållas omotiverat länge och därmed förhindra demokratisk prövning av myndighetens åtgärd – i rimlig tid. Om grundlagen däremot slår fast att sekretessen skall upphöra så fort det omedelbara skälet för sekretessen inte längre föreligger, då binds lagstiftning och praxis på ett sätt som ökar medborgarnas möjlighet till insyn och kontroll av myndigheternas göranden.

När det gäller möjligheten att få prövning av huruvida ett sekretessbeslut varit riktigt måste principen vara att den direkt folkvalda instansen – riksdagen – blir det extra organet och överprövningsinstans. Regeringen föreslår att beslut av regeringen eller enskilt statsråd ej skall kunna överklagas. Utskottet erkänner dock tveksamhet om det ändå inte bör finnas möjlighet till överprövning av enskilt statsråds beslut i dessa frågor och föreslår som prövningsinstans regeringen som kollektiv. Den förändringen är bara formell. Regeringar har i normala fall en stark inbördes lojalitet. En regerings överprövning av ett enskilt statsråd är i allmänhet detsamma som regeringens överprövning av sig själv.

Utskottet menar att det skulle vara följdriktigt gentemot vårt konstitutionella system att det är på det viset. Jag delar inte den uppfattningen. Parlamentarism skall, som jag ser det, innebära att regeringen, som det verkställande organet, är underordnad parlamentet, som är det folkvalda organet. Regeringsbeslut om inskränkningen i en allmän handlings offent-

lighet bör därför kunna få bli föremål för prövning av riksdagen, i första hand genom dess konstitutionsutskott. Därmed kan en fråga där avgörandet är oklart och meningsmotsättningar föreligger dras fram till offentligheten på ett bättre sätt – ja, offentligheten av behandlingen tryggas.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till reservationerna 3 och 4.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det råder, som ett par av de föregående talarna framhållit, mycket stor enighet inom utskottet i detta ärende. Jag vill uttrycka min glädje över att vi har kunnat uppnå denna enighet, så mycket mera som det gäller en grundlagsfråga. Helst bör vi ju anta nya grundlagar och ändra äldre grundlagar med så bred anslutning som möjligt.

Vi hävdar alla offentlighetsprincipen. Den är grundförutsättningen för medborgarnas och massmediernas kontroll av den offentliga verksamheten. Vi har ett, öppet samhälle. Denna öppenhet är unik i världen. Den är en synnerligen väsentlig del av vår demokrati.

Trots denna bekännelse till offentlighetsprincipen har vi dock alla ansett att det måste finnas möjligheter att inskränka offentligheten, främst med hänsyn till den enskildes integritet, något som många gånger återopades i den föregående debatten. Men därtill kommer andra omständigheter, t. ex. rikets säkerhet och de nya moment som har förts in och som herr Måbrink hänvisade till nyss, nämligen intresset av att bevara djur- och växtarter.

Inskränkningsskäl anges i en katalog som finns inskriven i grundlagen. Det betraktar jag som ett stort värde. Vi är eniga om den avvägning som måste ske mellan offentlighet och möjligheten att inskränka offentligheten. Oenigheten framträder på tre punkter, men det gäller här inte denna principiella grundläggande avvägning. Den första punkten gäller tillämpningen av begreppet allmän handling på brev och andra meddelanden som ställs personligen till befattningshavare vid myndighet.

Här är vi alla överens om att offentligheten skall vara huvudprincipen. Men vi är också medvetna om att det kan finnas personliga meddelanden till en befattningshavare som inte skall behandlas som offentliga handlingar. Det kan röra sig om rent privata brev, som inte avser förhållanden i tjänsten men som av någon anledning kommer att skickas till det kontor där vederbörande tjänstgör.

Men det är svårt att dra en klar gränslinje här, och i detta avseende står två förslag emot varandra. Den sakliga skillnaden är liten, men den formulering som används i reservationen 1 tycker jag inte är särskilt lyckad. Det står där att brev och annat meddelande skall anses som offentlig handling, "dock ej om handlingen uppenbarligen icke avser ärende eller annan fråga som myndigheten har att befatta sig med". Då uppstår genast frågan: Vad är det för ärenden som myndigheten inte har att befatta sig med? Låt mig ta några exempel för att belysa svårigheterna.

I en alkoholpolitisk utredning sitter en medlem av nykterhetsrörelsen. Under utredningsarbetets lopp får han brev från medlemmar i den egna

Onsdagen den
12 maj 1976

*Allmänna hand-
lingars offentlighet*

organisationen, där dessa för fram allmänna synpunkter på alkoholpolitiken. Skall han vara skyldig att lämna över dessa handlingar till utredningen?

Ett annat exempel är om låt mig säga socialministern i en regering sitter med i en programkommission inom det parti som han tillhör. Den arbetar ut ett nytt partiprogram. I det finns ett socialpolitiskt avsnitt. När programmet blir färdigt är säkert varje parti intresserat av att det blir känt av så många som möjligt, men under arbetets gång görs det en rad utkast. Skall han då vara skyldig att på anfordran lämna över ett sådant utkast som kommit i hans hand?

Eller, för att ta ett tredje exempel, om en av oss här i riksdagen får ett brev från någon väljare, där vederbörande utvecklar sina synpunkter på politiken i allmänhet i riksdagen; skall det brevet då betraktas som en allmän handling? De flesta av oss svarar säkert nej på den frågan, men dessa gränsdragningar blir utomordentligt svåra att göra med den formulering som lagtexten innehåller i reservanternas förslag.

När man vänt sig mot förslaget i propositionen, som godtagits av utskottsmajoriteten, har motivet närmast varit att en sådan formulering skulle kunna leda till en urholkning av offentlighetsprincipen. Detta har utskottet ansett sig kunna möta genom det motivuttalande som utskottet har gjort. Detta motivuttalande innebär en klar markering av offentlighetsprincipen men med möjligheter till undantag i vissa fall. Det går inte för någon att strikt beskriva dessa gränser i en lagtext. Till en del beror det på vederbörande befattningshavare hur texten skall tolkas, men den svårigheten lär vi inte kunna komma ifrån.

När det sedan gäller den andra tvistepunkten, nämligen möjligheten att överklaga beslut av statsråd att vägra utge handling, är väl skillnaderna inte särskilt stora. Närmast är det en strid om det tekniska greppet. F. n. kan ett statsråds beslut inte överklagas. Det stod en strid om detta år 1947, och då blev det ganska stor enighet inom konstitutionsutskottet och riksdagen om att man inte kunde finna någon lösning av dessa problem därför att man var – liksom herr Molin och jag nu är – av den meningen att det var nödvändigt för det enskilda statsrådet att ha rätt att sekretessbelägga en handling. Av praktiska skäl är det omöjligt att föra upp varje sådan handling i ett regeringssammanträde. Den ståndpunkten delas såvitt jag förstår av utskottets alla ledamöter.

Hur skall man då lösa problemet med överklagande? Det finns tre alternativ presenterade för kammaren. Det första alternativet svarar herr Måbrink för. Det innebär att man i ett sådant ärende kan besvära sig hos konstitutionsutskottet. Mot detta vill jag göra den invändningen att det skulle innebära att konstitutionsutskottet får en ny ställning, där utskottet inte bara i efterhand granskar vad regeringen och enskilda statsråd har gjort utan att det också dras in under själva beslutsprocessen. Utskottet skall alltså fälla ett avgörande i ärenden som det senare har att granska som dechargeutskott. För min del tycker jag att det blir en besvärlig ordning. Sedan håller jag dock med Bertil Måbrink på en punkt, nämligen om att det skall vara möjligt för riksdagen att ta ställning på de här punkterna.

Det sker genom den anordning som har föreslagits från utskottets sida. Enligt det förslaget kan man alltså överklaga beslutet, och då går det upp till regeringen, och regeringens handläggning kan prövas av riksdagen. Detta kan ske omedelbart genom en enkel fråga eller en interpellation och senare genom den granskning som företas av konstitutionsutskottet.

Den andra lösningen svarar Björn Molin för. För min del har jag vissa invändningar mot den. Den innebär en ny konstitutionell princip här i Sverige genom att ett statsråds handläggning av ett ärende överprövas av ett rättsligt organ. Det finns möjlighet att koppla in rättsliga organ enligt gällande konstitution. Men som Björn Molin säkert är medveten om är det då fråga om ett alldeles speciellt fall, och i det fallet är även riksdagen indragen. Låt mig få erinra om 12 kap. 3 § regeringsformen, där det sägs att ett statsråd kan åtalas efter beslut av konstitutionsutskottet och att detta åtal skall prövas av högsta domstolen.

Björn Molins förslag innebär att om en person är missnöjd med ett beslut av ett statsråd, kan han klaga. Ärendet går, enligt den ordning som kommer att gälla i fortsättningen, till kammarrätten i Stockholm. Beslutet av kammarrätten kan i sin tur överklagas, och då blir det regeringsrätten, som högsta instans, som avgör ärendet. Enligt min mening är det en ny konstitutionell princip som knästs om vi inför en sådan ordning. Det sker utan någon mera omfattande utredning.

När sedan herr Molin frågar om det finns några förebilder i andra länder, så är jag inte nu beredd att på rak arm ge en redogörelse för det. Men det finns ett område här i Sverige där man tillämpar en liknande princip. Statsråden har ju rätt att besluta om vissa tjänstetillsättningar. Den som är missnöjd med en sådan tjänstetillsättning kan klaga, och då blir det regeringen som avgör. I sådana fall är det statsråd vars beslut överklagats jävigt; han deltar inte i regeringsbeslutet.

Då återstår det förslag som en majoritet inom utskottet har samlats kring, nämligen att man skall ha möjlighet att få en överprövning av det enskilda statsrådets beslut genom att klaga hos regeringen. Regeringen är underkastad en politisk kontroll från riksdagens sida, och dess ställningstagande kan tas upp till behandling på det sättet.

För min del anser jag att det finns ytterligare ett skäl mot att koppla in kammarrätten och regeringsrätten, nämligen att sådana här ärenden i vissa fall har en politisk touche. Det skulle kunna leda till att kammarrätten och regeringsrätten tvangs ta ställning i politiskt kontroversiella frågor. Jag tycker för min del att vi bör undvika en sådan ordning.

Den tredje punkten om vilken vi inte kunnat nå fullständig enighet gäller den tidsmässiga begränsningen av sekretesskyddet. Som Bertil Måbrink redan har påpekat skall riksdagen medverka vid tillkomsten av sekretesslagar. I varje särskilt fall anges sekretess tidens längd. Under sådana förhållanden anser jag det vara opåkallat med en grundlagsbestämmelse på denna punkt. Riksdagen medverkar vid tillkomsten av varje särskild lag och kan alltså ange den tid som man anser lämplig i varje enskilt fall.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
12 maj 1976

*Allmänna hand-
lingars offentlighet*

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan hålla med herr Johansson i Trollhättan om att vi i många stycken är överens. Men i fråga om den punkt som behandlas i den första reservationen får jag ändå säga att vårt förslag slår mer vakt om offentlighetsprincipen än vad regeringsförslaget gör. Den sista satsen i paragrafen enligt regeringsförslaget är betänkelig. Det blir ju så att även om ett brev innehåller frågor som myndigheten behandlar kan vederbörande befattningshavare undanhålla det från diariet, och det är inte tillfredsställande. Det kan gälla precis sådana frågor, men han säger att det här brevet tar jag emot därför att jag bestrider en annan befattning också och jag får det i den egenskapen. Låt mig som exempel ta ett ärende som nyligen har passerat kammaren, nämligen frågan om kollektivanslutningen. Pondera att – vilket jag tror är riktigt – statsministern tar emot åtskilliga brev med uppmaningar om att försöka få kollektivanslutningen ur världen. Då säger naturligtvis statsministern att dessa brev tar jag emot som ordförande i socialdemokratiska partiet. Men å andra sidan har ju kollektivanslutningen varit ett riksdagsärende som också en statsminister måste ta sig an.

Jag menar: Här är det allvarligt att en befattningshavare kan dra undan brev som bevisligen gäller ärenden och mål som myndigheten har att handlägga.

Herr Johansson i Trollhättan sade att socialministern och andra får brev från partikamrater, och herr Johansson nämnde ett dylikt exempel. Det är klart att sådant kan ske. Men är det så farligt att tala om partipolitiska program? Jag skulle kunna visa upp vartenda brev jag får som riksdagsman. Vad är det för märkligt i det? Och när det gäller mera besvärande brev vill jag säga att en befattningshavare får ta på sig den bördan som offentlig person.

Sedan finns det ju andra sätt också, herr Johansson, att förmedla sin visdom även till herr Aspling. Det går ju att framföra sina idéer till partikansliet, som icke är någon myndighet.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande tyckte att mitt förslag att regeringsrätten skall avgöra besvär över enskilt statsråds beslut om hemligstämpling av allmänna handlingar var en ny konstitutionell princip. Jag tror att den linje som utskottsmajoriteten har valt, nämligen att regeringen skall avgöra besvär över enskilda regeringsledamöters beslut, är en ny konstitutionell princip.

Och jag frågade, med anledning av att utskottsmajoriteten påstår att det är konstitutionellt följdriktigt att göra så här: Vad har ni för konstitutionella förebilder? Då tog Hilding Johansson ett bra exempel. Han nämnde tjänstetillsättningsärenden. Där kan beslut av en departementschef överklagas hos regeringen i dess helhet. Det är alldeles riktigt – det är bara det att detta är en lämplighetsfråga. Det är ju vad man kallar för ett lämplighetsbesvär, där skönsmässiga prövningar kommer in. Alltså står det helt i överensstämmelse med vad jag sade i mitt huvudanförande och undanskymmer

på inget sätt att det förslag som utskottsmajoriteten framlagt strider mot principen att det är domstolar och inte politiska instanser som skall avgöra besvär i lagtillämpningsfrågor i sista instans.

Jag tycker således att Hilding Johanssons exempel på den här punkten bevisade att jag i det avseendet hade rätt.

Den lösning som utskottsmajoriteten har valt står dessutom i strid med principen att man inte skall få vara med och pröva besvär över egna beslut.

Jag tror att jag vågar vidhålla att det förslag som utskottsmajoriteten har hittat på i detta avseende är unikt för det svenska rättssystemet, och det står i strid med vissa grundläggande principer som vi har i konstitutionen. Fortfarande hoppas jag att det skall finnas möjlighet för dem som har hittat på förslaget under en kort arbetspressad period här att avstå från att försöka genomföra det nu.

Herr MÅBRINK (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara en liten kommentar.

Det är, som jag sade i mitt förra anförande, grundlagens uppgift att lägga fast vissa principer som sedan skall gälla för övrig lagstiftning. Detta är vi överens om. Och efter vad jag kan förstå är konstitutionsutskottets ordförande och jag också överens om att det inte skall finnas någon onödig sekretesstid.

Vad är det då som gör att man inte i grundlagen kan föra in en sådan här passus om att när det inte längre finns skäl för sekretessen skall den omedelbart upphävas? Då skulle vi få en bättre garanti, anser jag, för att inte vissa handlingar blir föremål för onödigt lång sekretesstid.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig snabbt göra tre korta kommentarer.

Jag börjar med Bertil Måbrinks inlägg. Jag delar helt hans uppfattning att man inte skall ha någon onödig utsträckning av sekretesstiden. Men det reglerar vi var gång vi tar ställning till en sekretesslagstiftning. Det är enligt min mening bättre att ha en reglering i varje särskild lag än att ha ett allmänt uttalande.

När det sedan gäller frågan om överprövning av enskilt statsråds beslut menar jag att det unika ligger i att ett enskilt statsråds beslut kan överprövas. Det är en nyhet som vi inför. Sedan får vi då pröva vilken instans som skall handlägga detta överklagande. Min principiella uppfattning är den att domstolar inte på det sättet skall pröva regeringsbeslut, som det här blir fråga om i form av beslut av det enskilda statsrådet.

När det sedan gäller vilket som ger mest offentlighet, reservationen av de moderata ledamöterna eller utskottsförslaget, är jag inte lika säker som Mårten Werner är när han gör sin tolkning. Om man driver den linje han driver kan det lätt leda till det som han har anvisat myndighetspersoner att utnyttja: telefonsamtal och annat. Det är bättre att ha möjligheter att förfara på det andra sättet. Det är nämligen inte alls säkert att man sekretesslägger materialet. Det står varje riksdagsman som får ett brev helt fritt att redovisa det för offentligheten. Men det skall väl ändå inte vara

ett tvång för varje riksdagsman att, om någon frågar efter de brev han får från väljarna, begå ett lagbrott genom att säga att han inget har fått. Han bör väl då ändå ha möjlighet att säga att han bedömer det så att breven inte rör det enskilda ärendet utan är av allmänpolitiska karaktär.

Fru JACOBSSON (m):

Herr talman! Jag tänker ta upp två punkter.

Jag har avgivit ett särskilt yttrande när det gäller besvärsrätten. Fråga har här varit om möjlighet att överklaga enskilt statsråds beslut. I denna fråga föreligger en reservation från herr Molin.

Utskottet har intagit ståndpunkten att det bästa vore att skapa en besvärsväg till regeringen. Jag har inte kunnat ansluta mig till den uppfattningen. Jag håller i stort sett med herr Molin om hans påpekanden här i dag.

I princip instämmer jag också i herr Molins förslag att låta regeringsrätten vara besvärinstans för överklagande av enskilt statsråds beslut. Jag menar att det bör finnas en besvärmöjlighet och att regeringsrätten är den bästa instans som står till buds. Men situationen är något märklig. Så till vida är det naturligtvis en ny linje man väljer att man gör en politisk makthavares, ett statsråds, beslut överklagbart till en domstol. Där tar man utan tvivel ett steg över gränsen i maktfördelningen mellan domstol och politisk makt. Å andra sidan behöver man inte nödvändigtvis se enbart till beslutsfattarens ställning som statsråd. De ärenden det här gäller är en typ av förvaltningsärenden där statsråden har beslutanderätt, nämligen ställningstagandet till om en handling är allmän eller inte. Ser man mer till beslutets karaktär än till beslutsfattarens egenskap av statsråd är lösningen att göra regeringsrätten till besvärinstans ytterst rimlig. Men frågan är inte helt okomplicerad, och därför har jag inte velat ansluta mig till herr Molins reservation utan kommer att avstå från att rösta i denna fråga.

Den andra punkt som jag tänkte ta upp gäller en specialfråga, nämligen frågan om att stämpla sjukhusjournaler som allmän handling. Definitionen på allmän handling enligt förslaget är ju en hos myndighet förvarad framställning etc. sedan handlingen har inkommit till eller upprättats hos myndighet. I princip faller sjukhusjournaler mycket dåligt in under begreppet allmän handling. Sjukhusjournaler upprättas efter en undersökning av patienten för att ställa en diagnos, för att besluta om en behandling. Det rör sig på ett ytterst privat plan. Här gäller det den enskildes hälsa och sjukhusbehandling. Att jämställa en sjukhusjournal med en allmän handling är för mig näst intill chockerande. Det grundläggande resonemanget stämmer inte. Trots att Läkarförbundet i ett mycket klart remissvar har påpekat detta har den föredragande departementschefen menat att sjukhusjournalerna skall gå in under den föreslagna lydelsen när det gäller allmän handling.

Den här frågan kommer naturligtvis upp igen vid den fortsatta översynen av reglerna. Eftersom det har förutskickats att förslag kommer att föreläggas riksdagen vid 1976/77 års riksmöte har jag nu bara velat göra en markering i frågan så att den inte blir förbigången.

Jag vill ytterligare poängtera vikten av den genom att peka på hurudan allmänhetens inställning till sjukhusjournalerna måste vara. Jag tror för min del att allmänheten inte känner till att sekretesskyddet för sjukhusjournalerna är så dåligt som det är. Om allmänheten blir på det klara med att den enskildes integritet när det gäller sjukhusjournalerna inte bevaras ordentligt kan det leda till att man blir misstänksam och därför litet försiktig med de uppgifter som man lämnar till en läkare.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr FISKESJÖ (c):

Herr talman! En del av de problem som fru Jacobsson var inne på får vi behandla i samband med förslaget till ny lag om sekretess och tystnadsplikt. Det hade i och för sig varit en fördel om vi hade kunnat diskutera grundlagsregleringen samtidigt som vi diskuterar lagregleringen av dessa viktiga frågor. Nu har det inte blivit på det sättet. Det är således enbart de övergripande principerna som vi i dag har att ta ställning till.

Det är naturligtvis, såsom många tidigare i debatten har påpekat, mycket värdefullt att kunna konstatera att vi i stort sett är ense om de grundläggande och övergripande principerna: offentlighet skall råda och sekretess skall vara utantag – om man blir vägrad att ta del av handling, skall man ha rätt att anföra besvär.

Jag tillhör i detta ärende utskottsmajoriteten, och jag har bara begärt ordet för att beröra en detalj. Det gäller frågan om besvärsrätt över statsråds och regerings beslut att inte utlämna allmän handling och de två reservationer som har avgivits i den här frågan, den ena av herr Molin och den andra av herr Måbrink. Dessa reservationer har redan diskuterats. Av den diskussion som förts i en del av pressen skulle man kunna dra den slutsatsen att statsråd och regering kan besluta litet som de vill i de här frågorna. Så är det ju inte. Såväl statsråd som regering har att följa de regler som gäller för sekretess i grundlagen och annan lag. Den allmänna principen för allmänna handlingar i kanslihuset skall vara densamma som för allmänna handlingar hos myndigheter över huvud taget, dvs. handlingarna skall vara offentliga. Begränsningar i rätten att få ut allmän handling skall endast få ske av de skäl som direkt anges i grundlagen och i enlighet med de bestämmelser som – såsom grundlagen säger – noga skall anges i lag. Vad frågan gäller är således endast de fall då tveksamhet eller olika mening kan uppkomma huruvida en handling faller in under de noggrant angivna sekretessbestämmelserna eller ej.

Beslut i sådana här frågor fattas inom kanslihuset i betydande utsträckning av enskilt statsråd. Björn Molin vill, som vi hört, i sin reservation att beslut av statsråd skall kunna överprövas i regeringsrätten. Men han vill inte att beslut som fattas av regeringen som helhet skall kunna överprövas. Såvitt jag kan förstå blir därmed herr Molins förslag ganska poänglöst. Effekten av det förslaget skulle kunna vara att de tveksamma fallen förs över från statsrådsbeslut till regeringsbeslut, och därmed skulle det inte bli några beslut att besvara sig över. Dessutom skulle avgörandet i sådana här frågor dra

Onsdagen den
12 maj 1976

*Allmänna hand-
lingars offentlighet*

ut på tiden. Den som krävt att få tillgång till en handling skulle få vänta på besked.

Herr Måbrink vill att man skall kunna besvara sig över såväl statsråds- som regeringsbeslut i frågor som rör utlämnande av allmän handling. Men han vill att besvaren skall gå till konstitutionsutskottet. Konstitutionsutskottet skulle således tjänstgöra som en domstol, som fäller bindande utslag i enskilda fall. Det skulle ge konstitutionsutskottet en helt ny uppgift, som är främmande för vår rättstradition. Det skulle vidare, såvitt jag kan förstå, kräva en särskild behandlingsordning för de här fallen.

Jag har anslutit mig till utskottsmajoritetens förslag, eftersom jag anser att detta har bestämda fördelar. Det förslaget innebär att den som är missbelåten med ett statsrådsbeslut i en fråga av det slag det här gäller får föra talan hos regeringen. Det innebär således att man kan behålla den nuvarande ordningen med statsrådsbeslut men att det kan bli en ny prövning om den sökande är missbelåten med beslutet. Man förenar på det sättet i normalfallet möjligheten till snabba beslut i utlämningsärenden med möjligheten till omprövning. För konstitutionsutskottet kvarstår under alla omständigheter rätten och möjligheten att – i samband med den allmänna granskningen av såväl de enskilda statsrådets som regeringens handläggning av sina åligganden – också ta upp beslut som rör allmänna handlingars offentlighet. Såväl statsråden som regeringen fattar sina beslut under konstitutionellt ansvar. Det är konstitutionsutskottets och slutligen riksdagens uppgift att se till att de som tillhör regeringen lever upp till detta ansvar.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Werner i Malmö och fru Jacobsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Werner i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 48 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Werner i Malmö och fru Jacobsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Werner i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 268

Nej – 43

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av herr Molin samt 3:o) reservationen nr 3 av herr Måbrink, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Måbrink begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Måbrink begärt votering även beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 48 mom. 2 antar reservationen nr 2 av herr Molin röstar ja, det det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 3 av herr Måbrink.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 36
Nej - 16
Avstår - 257

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 48 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Molin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Molin begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 274
Nej - 33
Avstår - 4

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Måbrink, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Måbrink begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 124

Onsdagen den
12 maj 1976

*Förmåner för
värnpliktiga m. fl.*

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 48 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Måbrink.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Måbrink begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 292
Nej - 16

Mom. 4-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 2 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1975/76:49 med anledning av propositionen 1975/76:183 om ändring i lagen (1961:436) om församlingsstyrelse

Skatteutskottets betänkande

1975/76:60 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1976/77

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 3 Förmåner för värnpliktiga m. fl.

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1975/76:37 med anledning av propositionen 1975/76:134 med förslag om förmåner för värnpliktiga m. fl. samt ändringar i värnpliktslagen, civilförsvarslagen och familjebidragslagen jämte motioner.

I propositionen 1975/76:134 (försvarsdepartementet) hade regeringen - efter föredragning av herr försvarsministern Holmqvist - föreslagit riksdagen

dels att anta inom försvarsdepartementet upprättade förslag till

1. lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967),
2. lag om ändring i civilförsvarslagen (1960:74),
3. lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99),

dels att godkänna de av föredragande statsrådet förordade grunderna för ersättningar till värnpliktiga m. fl.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Riksdagen antog vid 1975 års riksmöte (prop. 1975:37, FöU 1975:18,

rskr 1975:195) riktlinjer för ett nytt förmånssystem för värnpliktiga m. fl. Med utgångspunkt i dessa riktlinjer föreslås i propositionen 1975/76:134 vissa ändringar i nu gällande förmånssystem. Ändringarna avses att genomföras nästa budgetår.

För värnpliktiga under grundutbildning, elever i bistånds- och katastrofutbildning, vapenfria tjänstepliktiga samt för den som utbildas till regementsofficer, värnpliktig officer och reservofficer föreslås en ny form av kontantersättning fr. o. m. den 1 juli 1976. Den fasta delen av denna benämnes dagersättning och uppgår till 10 kr. per dag. Fr. o. m. den 231:a tjänstgöringsdagen skall enligt förslaget utgå tillägg till dagersättningen. Tillägget föreslås bli 15 kr. per dag t. o. m. 300:e tjänstgöringsdagen och 30 kr. per dag för tjänstgöringstid därefter. Dagersättningsystemet föreslås gälla också under repetitionsutbildning som fullgörs i direkt anslutning till grundutbildning.

Värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga under repetitionsutbildning och civilförsvarspliktiga föreslås få ersättning som kallas dagpenning. Denna skall motsvara hel sjukpenning enligt den allmänna sjukförsäkringen. Alla garanteras dock en lägsta dagpenning om 40 kr. Dagpenningssystemet föreslås träda i kraft den 1 januari 1977.

Höjning av premier för vissa grupper som genomgår frivillig utbildning föreslås i syfte att få likformighet mellan försvarsgrenarna.

När det gäller familjebidragssystemet föreslås att familjepeningen för barn höjs med en krona till 9 kr. den 1 juli 1976. Frågor om det familjesociala stödet vid grundutbildning och därvid även näringsbidraget är föremål för ytterligare överväganden inom försvarsdepartementet.

I propositionen läggs vidare fram följande förslag till lagändringar som föranleds av förslagen i propositionen.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:303 av herrar Svanström (c) och Bengtsson i Göteborg (c),

1975/76:304 av herr Svanström m. fl. (c),

1975/76:1157 av herrar Andersson i Nybro (c) och Svanström (c),

1975/76:1169 av herr Oskarson m. fl. (m) såvitt avsåg yrkandet 1,

1975/76:1170 av herr Petersson i Röstånga (fp), i vilken hemställts att riksdagen som sin mening uttalade – i avvaktan på översynen av reglerna på området – att försäljningen av vpl-biljetter borde ske liksom tidigare och att tillkomna inskränkningar borde borttagas,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:2266 av herr Korpås m. fl. (c),

1975/76:2267 av herrar Oskarson (m) och Strindberg (m), i vilken hemställts att riksdagen vid fastställande av förbättrade förmåner vid utbildning till värnpliktig officer och reservofficer beslutade att föreslagna

Onsdagen den
12 maj 1976

*Förmåner för
värnpliktiga m. fl.*

förbättringar utan undantag skulle träda i kraft fr. o. m. den 1 juli 1976,
samt

1975/76:2268 av herr Strindberg (m).

Utskottet hemställde
beträffande lagförslagen

1. att riksdagen med anledning av propositionen och motionen 1975/76:2267 skulle anta regeringens förslag till lag om ändring i värnpliktslagen (1941:967) med den ändring av övergångsbestämmelserna som följde av den lydelse som utskottet föreslagit, innebärande att värnpliktig, som hade fullgjort del av sin grundutbildning före utgången av maj 1976 och som enligt äldre bestämmelser skulle ha haft rätt till utbildningspremie efter avslutad grundutbildning, skulle vara berättigad till sådan premie, vilken borde utgå med så stor del av premien enligt de äldre bestämmelserna som svarade mot antalet tjänstgöringsdagar som efter 230 dagars tjänstgöring hade fullgjorts före den 1 juli 1976,

2. att riksdagen skulle anta regeringens förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960:74),

3. att riksdagen skulle anta regeringens förslag till lag om ändring i familjebidragslagen (1946:99),

beträffande grunderna för ersättningar till värnpliktiga m. fl.

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1157 om ersättningen vid repetitionsutbildning,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:303 om indexreglerade uttryckningsbidrag åt värnpliktiga,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1169, yrkandet 1, om höjda premier vid reservofficersutbildning, m. m.,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2266 om utredning angående ett nytt förmånssystem för värnpliktiga under grundutbildning,

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2268 om skydd vid olycksfall eller dödsfall under tjänstgöring inom verkskyddet,

9. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:304 om fria hemresor för värnpliktiga,

10. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1170 om försäljningen av biljetter enligt det s. k. vpl 10-systemet,

11. att riksdagen godkände de av föredragande statsrådet förordade grunderna för ersättningar till värnpliktiga m. fl.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande premierna vid frivillig utbildning av herrar Petersson i Gäddvik (m) och Danell (m).

2. beträffande beskattad värnpliktslön av herrar Glimmér, Pettersson i Örebro, Gernandt och Björk i Gävle samt fru Ekelund (samtliga c).

Herr DANELL (m):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande nr 37 behandlas en nu ganska välkänd fråga, nämligen införande av ett nytt system med värnpliktsför-

måner. Redan för ett år sedan behandlade riksdagen en proposition om nya principer för ett förmånssystem, som gick ut på att man skulle koncentrera de olika ersättningsslagen till en dagersättning, vars höjd skulle bero på hur lång grundutbildning man genomförde. Utbildnings- och tjänstgöringspremierna skulle tas bort och ersättningen vid repetitionsutbildningen utgöras av en dagpenning som motsvarade hel sjukpenning enligt den allmänna sjukförsäkringen. Enigheten var förra året bred kring förslaget med undantag av en moderat reservation, i vilken föreslogs att utbildningspremierna till grupp- och plutonbefälsuttagna skulle vara kvar.

Årets proposition är en direkt uppföljning av principbeslutet från förra året. Av den anledningen är enigheten i utskottet naturligtvis bred. Jag avser således inte att gå in i detalj på förslaget, utan nöjer mig med några få kommentarer, framför allt de som har samband med det särskilda yttrande som vi moderater har avgivit.

En betydelsefull ändring av propositionens förslag som utskottet gjort gäller övergångsbestämmelserna. Regeringen föreslog att de nya reglerna skulle gälla från den 1 juli 1976 utom vad avser ersättningen vid repetitionsutbildningen. Man gjorde dock ett undantag så att värnpliktiga, som rycker in till grundutbildning under juni månad 1976, skulle få förmåner enligt de nya reglerna, men att de som fullgjort del av sin grundutbildning före den 1 juni 1976 skulle få förmåner enligt nu gällande regler intill utgången av 1977. Dock skulle penningbidraget höjas för alla med en krona den 1 juli i år.

I utskottets behandling av frågan har det framkommit en hel del rättviseproblem med en sådan ordning, och därför har utskottet fastnat för en annan modell, som innebär att alla, oavsett när de påbörjade sin utbildning, i princip skall komma in i det nya systemet vid kommande halvårsskifte. Utskottet har dock föreslagit en säkerhetsventil, som innebär att om någon kategori genom en sådan ordning – t. ex. på grund av uteblivna premier – får det totalt sett sämre än vad han förväntades få vid inryckningen, så skulle detta kunna rättas till. Fördelen med detta system framför det ursprungliga är uppenbar. Det löser en rad rättvisefrågor som vi stött på under utskottsbehandlingen.

I samband med behandlingen av de värnpliktigas förmåner har utskottet också behandlat en motion om snabba åtgärder mot det orimliga system som sedan årsskiftet gäller vid köp av biljetter i det s. k. vpl 10-systemet. På grund av problem hos SJ blev det över årsskiftet en ny praxis, så att biljetterna endast får säljas genom SJ-resebyråer och senast på torsdagen före resan. Naturligtvis har de nya reglerna orsakat mycket trassel och onödiga bekymmer, i synnerhet för dem som har svårt att nå någon resebyrå. Vid de kontakter som jag har haft med olika förband i år har jag kunnat konstatera en samstämmig kritik mot de nya reglerna – både från befäl och från värnpliktiga. Det är helt klart att dessa regler snarast möjligt måste ersättas med andra. Den uppfattningen kan tydas i utskottets betänkande.

Herr talman! I det särskilda yttrandet nr 1 har herr Petersson i Gäddvik och jag tagit upp frågan om ersättningen till dem som genomgår re-

Onsdagen den
12 maj 1976

*Förmåner för
värnpliktiga m. fl.*

servofficersutbildning. Vi gör det med utgångspunkt i dagens helt otillräckliga rekrytering av reservofficerare. Ett par tusen vakanser bland befäl i krigsorganisationen, den lägsta rekryteringen på 25 år och knappt hälften av det årliga rekryteringsbehovet täckt till reservofficerskurserna under förra året talar sitt tydliga språk. Regeringen har under flera år gravt misskött rekryteringsfrågan.

Vad är då anledningen till att allt färre vill ta på sig den extra ca åtta månaders utbildning det rör sig om för att bli reservofficer? Ja, inte kan det vara fråga om någon allmän försvarsnegativ trend, eftersom alla undersökningar visar att även yngre fortfarande har en positiv inställning till vårt försvar och värnplikten. Nej, den stora skillnaden mellan den höga rekryteringen i slutet av 1960-talet och dagens stora problem ligger i ersättningsfrågorna. Faktum är att vi i dag betalar mindre till dem som genomgår denna utbildning än vad vi gjorde 1967. Jag frågar mig: Varför? Värdesätter vi inte längre frivillig befälsutbildning eller vad är det fråga om? Påståendet att ersättningen till eleverna är så hög att den från allmän synpunkt inte bör höjas är konstigt. Även om den totala ersättningen utslagen per månad ger en hög månadslön, är det fel att göra en sådan jämförelse, eftersom de förpliktelser som man gör när man börjar utbildningen kommer att betalas dåligt i framtiden och dessutom kan skapa problem med arbetsgivare vid genomförande av övningarna.

Vi moderater har under flera år i olika sammanhang fört fram krav på åtgärder för att förbättra rekryteringen av reservofficerare, vilket vi har sett som en nödvändighet för att bibehålla en stark krigsorganisation. Vi har bl. a. föreslagit ett system med bättre meritvärdering för att utbildningen skall kunna vara en fördel vid ansökan till annan utbildning, och vi har på olika sätt sökt efter åtgärder för att höja värdet av utbildningen. Men framför allt har vi hävdat att utbildningspremierna, som – förutom en liten höjning förra året – legat stilla sedan 1967, måste höjas. Vi är fortfarande av den uppfattningen att en höjning av premierna får en mycket god effekt på rekryteringen. Att höja dagsersättningen är naturligtvis bra men ger inte samma effekt, eftersom premierna blir mer värdefulla då man får dem vid ett tillfälle och därmed skapar en speciellt bra situation inför fortsatt utbildning eller förvärvsarbete.

Trots att utskottet förra året förväntade sig snabba åtgärder från regeringen för att komma till rätta med den dåliga rekryteringen, gjorde regeringen inget för att förbättra situationen för 1975 års rekrytering. En liten höjning av premierna kom som sagt men fick ingen verkan under 1975. I en annan proposition i år, som behandlas i ett utskottsbetänkande vi snart får på kammarens bord, föreslås några åtgärder beträffande utbildningsgången, men i övrigt har det inte hänt något.

Vi moderater hade helst sett att man med de nya värnpliktsförmånerna hade höjt premierna i takt med inflationen, vilket i detta fall hade inneburit en ökning med hela 70 %. Nu har utskottet valt att höja dagsersättningen, så att den totala ersättningen blir ungefär lika mycket värd som enligt vårt förslag. I det läget har vi avstått från att yrka bifall till motionen 1169,

men vi har i det särskilda yttrandet dels visat vår principiella uppfattning, dels anmält vår avsikt att nästa år föreslå höjda utbildningspremier.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till försvarsutskottets betänkande nr 37.

Herr PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! De s. k. vpl 10-resorna infördes den 1 mars för två år sedan. Resorna förbilligades vilket gjort det möjligt för värnpliktiga – oberoende av resornas längd och oberoende av de faktiska kostnaderna – att för en relativt liten summa ta sig hem över veckosluten. Visserligen kostar resorna fortfarande mer än vad de flesta värnpliktiga får ut kontant för en dag, men det är ställt utom allt tvivel att denna reseförmån rönt uppskattning från såväl de värnpliktigas som deras anförvantes sida.

Förra året uttalade försvarsutskottet i ett betänkande förväntningar på att reseförmånerna ytterligare skulle förbättras samtidigt som man menade att man då borde tiita på de administrativa nackdelarna inom systemet. En enhällig riksdag godkände försvarsutskottets uttalande och förväntade givetvis en administrationsförenkling. Men i stället för denna förenkling fick de värnpliktiga fr. o. m. detta årsskifte uppleva krångel genom att det då infördes bestämmelser om att vpl 10-biljetter endast skulle få säljas genom SJ-resebyråer och att biljetterna skulle vara beställda senast torsdagar. Det blev helt klart en betydande försämring av de värnpliktigas reseförmåner och det vållade kraftig och, som jag tycker, onödig irritation.

Försämringen beror enligt uppgift på att vpl 10-resorna fick en sådan omfattning att SJ lär ha haft svårt i sin planering. En del värnpliktiga hävdar emellertid alltjämt att försämringen beror på att värnpliktiga gjort sig skyldiga till vandalisering under några resor – ett slags kollektivt straff. Denna uppfattning sprids t. ex. genom ett blad som några värnpliktiga lämnade mig så sent som i går. Detta har emellertid försvarsministern klart dementerat under en interpellationsdebatt i denna kammare i början av februari.

I motionen 1170 har jag redogjort för de förväntningar man haft inom detta område, visat att det blivit krångel i stället för förenkling och hemställt att riksdagen uttalar att det nya krånget skall tas bort under den tid översynen av reseförmånerna pågår, dvs. att man återgår till de bestämmelser som rådde före den 1 januari i år.

Försvarsutskottet föreslår att motionen avslås under hänvisning till att en arbetsgrupp nu påbörjat sitt arbete. Vidare förutsätter försvarsutskottet att denna arbetsgrupp skall arbeta skyndsamt. Oberoende av vad ordet skyndsamt kan betyda i detta sammanhang kvarstår fakta som visar att försämringen av de värnpliktigas reseförmåner nu varat i fem månader och att den kommer att kvarstå ännu en lång tid. Jag för min del menar att dessa inskränkningar varit onödiga och att det är hög tid att de försvinner.

Därför yrkar jag, herr talman, bifall till motionen 1975/76:1170.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! I propositionen 134 föreslås bl. a. förbättrade ekonomiska

Onsdagen den
12 maj 1976

*Förmåner för
värnpliktiga m. fl.*

värnpliktsförmåner. Vi har alla med stor tillfredsställelse lämnat vårt bifall till detta i försvarsutskottet.

Men vi har därutöver från centerpartiet en motion rörande förbättrade värnpliktsförmåner som går något längre än propositionens förslag. Motionens nummer är 1975/76:2266. För att inte fördröja de nu aktuella förbättringarna för de värnpliktiga har vi inte reserverat oss för denna vår motion. Vi har nöjt oss med ett särskilt yttrande till utskottsbetänkandet. Jag vill nu helt kort redogöra för vår syn på frågan.

De för dagen aktuella förändringarna och förbättringarna i övrigt för värnpliktiga bygger i princip på det system för ersättningar till värnpliktiga som hittills har gällt under årtionden. Propositionens förslag innebär sålunda att man bygger vidare på den rika flora av olika ekonomiska bidrag, förmåner etc. som ingår i det nuvarande förmånssystemet. Den splittrade bild av detta förmånssystem som i dag kan uppvisas gör det många gånger svårt att åstadkomma en rättvis totalbedömning av de ekonomiska villkor under vilka de värnpliktiga kommer att leva under sin värnpliktsid.

Det rådande förmånssystemets uppdelning i en stor mängd ersättningar och bidrag förefaller – med ett modernt synsätt – administrativt dyrbart, otidsenligt och onödigt byråkratiskt. Tiden borde vara inne att skapa ett enklare och mera enhetligt förmånssystem, inom vars ram både ekonomisk rättvisa och jämlikhet bör kunna åstadkommas. Ett nytt förmånssystem, byggt på principen om någon form av värnpliktslön, bör enligt vår mening aktualiseras och göras till föremål för en ny utredning.

Ett förmånssystem, byggt på principen om värnpliktslön, har – såvitt nu kan bedömas – många fördelar, bland vilka kan nämnas ökad social och ekonomisk trygghet för den värnpliktige och dennes familj samt förenklade och rimligtvis billigare administrativa rutiner.

Det faktum att endast ca 70 % av den manliga befolkningen fullgör militär grundutbildning gör det ännu mer befogat att finna sådana former för ersättning under värnpliktstjänsten som inte medför så stora ekonomiska avbräck för de enskilda som fullföljer den uppoffring som värnpliktstjänstgöringen ändock utgör. För dessa måste en jämförelse med de inkomstmöjligheter som nu erbjuds under motsvarande tid i det civila livet uppfattas som en djup orättvisa.

Från centerhåll har tidigare framförts förslag om utredning av ett värnpliktslönesystem. Det har skett i motionen 1975:2056. Riksdagen avvisade dock detta motionsförslag under hänvisning till att den s. k. förmånsutredningen övervägt frågan och ansett sig böra överge tanken på vad man kallar "marknadsmässig lön". Utredningens uttalande i denna fråga bygger emellertid på tankegången att värnplikten skall uppfattas som en utbildningstid och därför inte jämföras med förvärsarbete.

Men i en tid då ett förhållandevis lågt antal manliga medborgare genomgår militär grundutbildning torde det ändå finnas skäl att ånyo överväga detta synsätt. Man bör bl. a. se de värnpliktigas situation mot bakgrunden av att många medborgare som av olika skäl befriats från värnpliktstjänstgöring i stället har möjlighet att erhålla arbetsinkomst i civil verksamhet.

Onsdagen den
12 maj 1976

*Förmåner för
värnpliktiga m. fl.*

Enligt vår mening skulle det dock vara alltför ambitiöst och i realiteten alltför kostnadskrävande att jämställa det som vi här kallar värnpliktslön med utredningens tankegång om marknadsmässig lön. I ett första steg menar vi att vårt förslag om värnpliktslön mera bör anpassas till det resonemang om minimilön som i andra sammanhang har framförts från centerpartiet.

Med detta synsätt kan man lättare diskutera en kostnadsmässig realistisk grund för en slutlig bedömning av värnpliktslönens storlek. Beloppet bör vara beskattat i likhet med civila förmåner av lönekaraktär. Det torde inte kunna göras gällande att ett förmånssystem för de värnpliktiga, vilket bygger på principen om en beskattad värnpliktslön, skulle vara dyrare från samhällsekonomisk synpunkt än det nuvarande administrativt dyrbara och komplicerade bidragssystem som undan för undan troligen kommer att byggas ut och kräva allt högre utgiftsposter.

Men om värnpliktslönen verkligen skall ge ekonomisk trygghet samt social rättvisa och jämlikhet, är det ofrånkomligt att systemet kommer att belasta försvarsbudgeten mera än vad nuvarande förmånssystem gör. Detta bör då kompenseras på lämpligt sätt. Den av oss förordade utredningen bör därför – förutom att noggrant pröva reformförslaget från samhällsekonomisk synpunkt – också framlägga förslag till vilka delar av ett sådant nytt förmånssystem som lämpligen kan överföras på andra ekonomiska huvudmän.

Herr talman! Jag har i dag inget yrkande i denna fråga.

En annan förmånsfråga gäller de värnpliktigas resor, särskilt resorna för besök i hemmet. Under en lång följd av år har centerpartister – med herr Ivan Swanström i spetsen – motionerat om helt fria hemresor för alla värnpliktiga. Tidigare har dessa centerförslag avvisats. Men ihärdighet tycks löna sig. Nu har försvarsministern tillsatt en arbetsgrupp som skall se över hela frågan om värnpliktsresorna. Det är glädjande att så kommer att ske, och det är också med största tillfredsställelse som motionärerna kan läsa följande rader i försvarsutskottets betänkande:

”Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att man inom arbetsgruppen inte bara ser på tillämpningen av det s. k. vpl 10-systemet utan också överväger frågan om en övergång till helt fria hemresor för de värnpliktiga. Utskottet vill understryka det angelägna i att arbetsgruppen arbetar skyndsamt.”

Ja, herr talman, detta är saker som man gärna tackar för, och jag har givetvis inte något yrkande.

Herr OLSSON i Asarum (s):

Herr talman! Som det har sagts här nu flera gånger, är det ett enigt utskott som lägger fram betänkandet. Därför skulle det kanske inte behöva sägas mera om det, men eftersom tidigare talare har fört fram vissa synpunkter tarvas det väl en liten kommentar från utskottets sida.

Herr Danell uppehöll sig framför allt vid problemet med rekryteringen till den frivilliga utbildningen, och han menade att premierna här skulle vara den avgörande negativa faktorn. Utskottet har behandlat denna fråga mycket ingående och haft kontakt såväl med dem som har hand om ut-

Onsdagen den
12 maj 1976

*Förmåner för
värnpliktiga m. fl.*

bildningen som med dem som skall utbildas och har stannat för att lägga fram ett enigt förslag i överensstämmelse med propositionen.

När det gäller premiernas storlek har utskottet erinrat om att det nya systemet, om man ser till dagsersättningen jämte tillägg och premierna tillsammans, även för de kategorier som det här är fråga om innebär en kraftigt förbättrad ersättning och en hög ersättningsnivå. Följande exempel visar hur stor ersättningen blir per månad, om man lägger samman de olika ersättningarna som utgår under utbildningstiden. Om man lägger samman kadettskolepremien vid armén, fördelad per dag, med dagsersättningen motsvarar dessa förmåner en månadslön på ca 5 100 kr. Ersättningen under reservofficerskurserna vid armén motsvarar en månadslön på ca 6 300 kr. Utöver dessa förmåner tillkommer sedan fri kost, logi m. m. och i förekommande fall även familjebidrag.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till de åtgärder i rekryteringsfrämjande syfte som föreslås i propositionen 1975/76:199 har utskottet för sin del kommit fram till att premiernas relativa betydelse för rekryteringen till den frivilliga utbildningen kommer att minska. De sammanlagda förmånerna för berörda kategorier kommer enligt utskottets mening att ligga på en godtagbar nivå. Man kan ju fråga sig vilken höjd det skulle vara på premierna för att man skall få den effekt på rekryteringen som eftersträvas.

En annan fråga som har diskuterats här är resorna för de värnpliktiga, vpl 10. Herr Petersson i Röstånga har yrkat bifall till sin motion i frågan. Utskottet hade redan förra året att ta ställning till motionsyrkanden om helt fria resor, och utskottet konstaterade då att de generella förbättringar som har genomförts under senare år är högst betydande. Utskottet skrev också följande:

”Det kan emellertid enligt utskottets mening finnas anledning att se närmare på de skäl som åberopas för en ytterligare liberalisering av reseförmånerna generellt sett. Detta gäller särskilt de administrativa nackdelar som kan finnas i det nuvarande systemet. Utskottet förordar därför att en översyn sker av gällande regler på området och att man i samband därmed också gör en utvärdering av erfarenheterna hittills av förmånssystemet i denna del. Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.”

Det gjorde man också.

Sedan kom det beslut som SJ och civilförvaltningen presenterade före årsskiftet med anledning av att SJ:s konduktörer och stationspersonal m. fl. inte klarade de problem som uppstod inför varje hemreschelg. Man införde då bl. a. tvånget att biljetter skulle beställas via SJ:s resebyrå tidigare än förut. Härigenom skulle man lättare kunna planera för tillräckligt antal platser och vagnar, och man skulle minska den irritation som ofta uppstod bland både värnpliktiga och civila resande på tågen. Många klagade omedelbart, bl. a. vid uppvaktningar för regeringen, och i försvarsutskottet hade vi också besök av de värnpliktigas arbetsgrupp, som framförde synpunkter på detta och ville ha en ändring. Vidare besvarade försvarsministern här i kammaren en interpellation om detta problem och sade då att en arbets-

grupp omedelbart skulle undersöka vad som brister i fråga om värnpliktsresorna, speciellt då vpl 10. Försvarsministerns avsikt var att arbetsgruppen skulle se över hela det fält som har med värnpliktsresorna att göra. Jag citerar vad utskottet skrev med anledning härav:

”Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att man inom arbetsgruppen inte bara ser på tillämpningen av det s. k. vpl 10-systemet utan också överväger frågan om en övergång till helt fria hemresor för de värnpliktiga. Utskottet vill understryka det angelägna i att arbetsgruppen arbetar skyndsamt.”

Jag har mig bekant att denna arbetsgrupp under maj månad kommer att lägga fram förslag till åtgärder; eller i varje fall skall gruppen redovisa vad man kommit fram till under sitt arbete.

Jag konstaterar också att trots den kritik som många av oss har riktat mot den förändring som gjorts har resorna fungerat bra efter omändringen, och resandefrekvensen har speciellt under januari månad ökat jämfört med tidigare.

Låt mig också säga att oavsett om vi har vpl 10 eller något annat system så måste man under alla omständigheter ha någon kontrollmöjlighet för att resorna skall fungera. Det kan ju inte gå till så att flera hundra värnpliktiga kommer till en station och löser fribiljetter, och att man då tror att det finns platser till alla, utan det måste alltid ske någon form av beställning för att det hela skall fungera.

Slutligen uppehöll sig herr Gernandt vid centerpartiets motion om värnpliktslön, och då vill jag bara helt kort konstatera att också här har ett enigt utskott ställt sig bakom ett yrkande om avslag på den motionen. Utskottet skriver i det sammanhanget:

”Det förmånssystem som riksdagen redan har uttalat sig för och som det nu gäller att genomföra har tillkommit efter ett omfattande utredningsarbete. Yrkandet i motionen 2266 går ut på att en ny utredning skall tillsättas, med uppdrag att lägga fram förslag om ett nytt förmånssystem för värnpliktiga under grundutbildningen, grundat på principen om beskattad värnpliktslön.”

Utskottet konstaterar att denna fråga har övervägts under det tidigare utredningsarbetet och säger att man enligt utskottets mening bör avvakta resultatet av den omläggning som nu pågår innan man beslutar om en utredning i enlighet med motionärernas förslag.

Herr talman! Denna skrivning står hela utskottet bakom. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort beträffande frågan om rekryteringen av reservofficerare.

Av det som herr Olsson i Asarum sade kunde kanske någon få den uppfattningen att man hade fått de berörda organisationernas accept av systemet att höja dagersättningen men inte premierna. Så är emellertid inte fallet. Och i det läget har vi moderater i utskottet sett den enhetlighet som uppnåtts

Onsdagen den
12 maj 1976

*Förmåner för
värnpliktiga m. fl.*

i systemet som en fördel. I det läget har vi inte – med hänsyn till de stora justeringar som skett – yrkat bifall till förslaget om att höja utbildningspremierna, men vi tänker återkomma i den frågan nästa år.

Här har gjorts påståenden om att det rör sig om en mycket hög månadslön under reservofficersutbildningen. Det är en hög ersättning – det sade jag också i mitt anförande tidigare – men det är svårt att jämföra den med löner i övrigt på arbetsmarknaden. När den blivande reservofficeren går igenom utbildning innebär det samtidigt att han förbinder sig att genomföra en dåligt betald och i flera fall ganska betungande uppgift längre fram – nämligen de ständigt återkommande övningarna. Därför kan lönen inte ses som en ersättning för en kort periods arbete, som räknas fram på det sätt som herr Olsson i Asarum gjorde.

Till sist, herr talman, kan man konstatera att vakanserna i krigsorganisationen som nu uppgår till ett par tusen när det gäller befälen har ökat och rekryteringen till reservofficersutbildningen har minskat i takt med inflationen i det här landet. Det beror helt enkelt på att de premier som beslutades så att de började betalas ut 1967 nu inte är värda ens hälften så mycket som de var då. Frågan kvarstår: Varför skall vi i dag betala mindre till den som genomgår reservofficersutbildning än vi gjorde för nio år sedan? Svaret på den frågan har jag ännu inte fått vare sig i utskottet eller i kammaren.

Herr PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Utskottet och riksdagen förväntade sig i fjol ytterligare förbättring av reseförmånerna. Samtidigt uttalade man också att man skulle se över de administrativa nackdelar som finns i systemet. Men i stället för förbättring av reseförmånerna har det blivit ett extra krångel. Alla som någon gång har varit i kontakt med värnpliktiga under denna tid har upplevt hur irriterade de är. Det är en helt onödig irritation, enligt min mening, eftersom den inskränkning som gjorts i vpl 10-resorna från den 1 januari i år över huvud taget inte borde ha införts. Det är därför mycket viktigt att riksdagen ger till känna en meningsyttring, som anger att vi har fått ett system som riksdagen inte ville ha och ett onödigt krångel i stället för den förenkling som vi alla förväntade oss.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1170 av herr Petersson i Röstånga, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 11

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Sjukpenning vid läkarkontroller, m. m.

Nr 124

Onsdagen den
12 maj 1976

*Sjukpenning vid
läkarkontroller,
m. m.*

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1975/76:35 med anledning av motioner om utvidgad ersättningsrätt enligt lagen om allmän försäkring.

I detta betänkande behandlades motionerna 1975/76:267 av herr Karlehagen m. fl. (c) och 1975/76:384 av herr Ahlmark m. fl. (fp), vari såvitt avsåg yrkandet I hemställt att riksdagen hos regeringen begärde förslag till sådan ändring av lagen om allmän försäkring att handikappade och långvarigt sjuka kunde få sjukpenning vid bortovaro från arbetet för nödvändiga återbesök och kontroller inom sjukvården.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande ersättning till givare av transplanterat avslå motionen 1975/76:267,
2. beträffande sjukpenning vid läkarkontroller avslå motionen 1975/76:384, yrkandet 1.

Reservation hade avgivits av herr Hyltander (fp) som beträffande sjukpenning vid läkarkontroller ansett att utskottet under 2 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:384, yrkandet 1, hos regeringen begärde förslag till sådan ändring av lagen om allmän försäkring att handikappade och långvarigt sjuka kunde få sjukpenning vid bortovaro från arbetet för nödvändiga återbesök och kontroller inom sjukvården.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! I en motion underskriven av herr Ahlmark m. fl. begär folkpartiet sådan ändring i lagen om allmän försäkring att handikappade och sjuka med mera långvariga sjukdomar kan få sjukpenning vid bortovaro från arbetet för nödvändiga återbesök hos läkare, bl. a. för kontroller.

Utskottet föreslår avslag på motionen i denna del med motiveringen att den s. k. 20-dagarsregeln innebär en garanti som kompenserar den som tvingas till mera regelbunden bortovaro från arbetet genom t. ex. täta läkarbesök.

Härvid är bara att konstatera att de som har ett handikapp eller en långvarig sjukdom som kräver täta återbesök hos läkare går miste om ersättning från försäkringskassan på grund av den regel som säger att sjukpenning inte kan utgå för insjuknandedagen. När läkarbesöken och kontrollerna i de flesta fall kan genomföras på en enda dag får genom tillämpningen av denna regel den sjuke ingen ersättning.

Nu finns det ett sätt att kringgå denna regel, nämligen att den långvarigt sjuke eller handikappade anmäler sig till försäkringskassan dagen före lä-

Onsdagen den
12 maj 1976

*Sjukpenning vid
läkarkontroller,
m. m.*

karbesöket eller kontrollen, om läkarbesöken sker inom intervaller på 20 dagar. Då räknas som insjuknandedag den dag som anmälan göres, och man kan sedan få ersättning för sin bortavaro dagen därefter i samband med läkarbesöket. Detta är fiffigt och praktiseras väl i en del fall, men det står i direkt strid med sjukförsäkringslagen som säger, att man skall vara sjuk vid den tidpunkt då man sjukanmäler sig. Bara det förhållandet att det är mycket enkelt att kringgå försäkringslagens bestämmelser och uppnå ett helt legalt ändamål, ersättning vid upprepade inkomstbortfall vid sjukdom, motiverar att man löser problemet så att denna kategori sjuka eller handikappade får ersättning, på ett helt riktigt sätt, från försäkringskassan när de tvingas vara borta från arbetet.

För att kammarens ärade ledamöter skall förstå vilka kategorier sjuka som drabbas av denna bestämmelse och som får en onormal ekonomisk belastning genom sin sjukdom kan jag peka på dem som lider av hjärt- och kärlsjukdomar, av onormalt blodtryck, av urinvägsinfektioner eller av diabetes. Listan kan göras relativt lång i detta hänsende.

När man 1968 återinförde 20-dagarsregeln efter det att den hade varit upphävd ett par år diskuterade man möjligheterna att hjälpa dem som på det sätt jag beskrivit hamnat utanför möjligheterna att få sjukpenning, och man tänkte sig en lösning som innebar att socialstyrelsen på en lista direkt skulle ange de sjukdomar som skulle berättiga till sjukdom vid endagsfrånvaro på grund av läkarbesök för kontroll. Man avstod emellertid härifrån, då de lösningar som presenterades ansågs administrativt krångliga. Detta argument återkommer också, herr talman, i dagens utskottsbetänkande där utskottet på slutet med en belåten suck säger att den nuvarande regeln visserligen är till nackdel för vissa grupper sjuka men att den är administrativt lätillämplig.

Herr talman! Detta är ett argument som jag personligen inte känner ett dugg för, eftersom det avskärmar en grupp människor från en välbehövlig ersättning som de i enlighet med lagens anda borde ha. Jag vet att denna min uppfattning också delas av dem som på detta vis felaktigt åsidosätts.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Vid det betänkande från socialförsäkringsutskottet som vi nu behandlar är fogad en reservation av herr Hyltander, och den har nyss kommenterats av herr Ångström. I reservationen yrkas att handikappade och långvarigt sjuka skall kompenseras för inkomstbortfall i samband med besök vid återkommande kontroller och i samband med besök vid specialkliniker.

Inkomstbortfallet vid sjukdom ersätts inom sjukförsäkringen fr. o. m. dagen efter insjuknandedagen. Om en ny sjukdomsperiod infaller inom 20 dagar därefter, ersätts även inkomstbortfallet den dag man insjuknar på nytt. Detta är den s. k. 20-dagarsregeln. Denna regel har tillkommit i syfte att kompensera kroniskt sjuka, som förorsakas ett onormalt stort inkomstbortfall genom täta sjukhus- och läkarbesök.

I motionen och i reservationen talar man om att handikappade och lång-

varigt sjuka, som på grund av sin sjukdom måste göra läkarkontroller vilka inte faller inom 20-dagarsintervallen men ändå är så ofta återkommande att de förorsakar ett betydande inkomstbortfall, skulle undantas från denna regel.

Utskottet hyser för sin del givetvis förståelse för att ett inkomstbortfall av denna karaktär inte är utan betydelse för den sjuke men anser, att man endast för sådana fall knappast kan skapa särregler inom sjukförsäkringen. Det torde finnas många andra försäkrade som på grund av allmänt nedsatt hälsotillstånd, t. ex. dåligt immunförsvar mot förkylningar och andra infektionssjukdomar, drabbas betydligt oftare av inkomstbortfall utan att de därför kan hänföras till någon bestämd grupp av sjuka.

Enligt utskottets mening har genom 20-dagarsregeln de mest angelägna grupperna av försäkrade med sådana sjukdomar som medför ofta återkommande sjukhus- eller läkarbesök erhållit ett tillfredsställande skydd mot inkomstbortfallet. Utskottet har den uppfattningen att en rimlig avvägning gjorts mellan dessa gruppers berättigade intressen och angelägenheten av att inte ge övriga försäkrade överkompensation vid sjukdomsfall.

Jag vill också erinra om att riksdagen vid de två senaste beslutstillfällena – 1974 och 1975 – enhälligt avslagit motioner med samma yrkanden. Inte vid något av dessa tillfällen har någon reservation avgivits till utskotts- betänkandena, utan utskottet har enhälligt avstyrkt motionerna.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Karlsson i Ronneby och jag är ense i alla delar då det gäller tolkningen av den s. k. 20-dagarsregeln, där vi båda konstaterar att en del kategorier sjuka hamnar utanför ersättningsregeln. Vi är också överens om att det även finns andra kategorier sjuka, som genom regeln att inte få ersättning för insjuknandedagen – den dag då sjukdomen anmäls – hamnar utanför ersättningsmöjligheterna. Vi är likaså ense om att denna brist i försäkringslagen gör att stora kategorier sjuka människor går miste om ersättningar som ackumulerade kan stiga till avsevärda belopp. Vad vi inte är ense om är att dessa typer av sjuka skall ha ersättning.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Ångström att om man skall slopa regeln för den ena gruppen, måste man slopa den också för den andra gruppen. och det skulle praktiskt taget innebära att karensdagen togs bort. Nu gäller det ju att ersättning utgår fr. o. m. dagen efter insjuknandedagen, men det kan ju inträffa andra fall, när vederbörande först kan arbeta hela dagen och sedan anmäler sig sjuk på kvällen och därigenom får dubbel ersättning. Det är detta man har velat komma ifrån. Däremot medför 20-dagarsregeln att de mest väsentliga grupperna kommer att få ersättning inom den ramen. Det finns visserligen några som faller emellan, men det kan tyvärr inte hjälpas.

Överläggningen var härmed slutad.

Onsdagen den
12 maj 1976

*Vissa handikapp-
frågor*

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ångström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ångström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283

Nej - 29

§ 5 Vissa handikappfrågor

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1975/76:36 med anledning av motioner om vissa handikappfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975/76:212 av herr Fågelsbo (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde sådan ändring av gällande statsbidragsregler för det s. k. mopedbidraget att kravet på att den handikappade själv skulle vara i stånd att köra bilen slopades,

1975/76:685 av herr Ångström (fp) och fru Fränkel (fp), vari hemställts att riksdagen skulle

1. fastställa att bilen skulle erkännas som ett medicinskt betingat tekniskt hjälpmedel för rörelsehindrade, bl. a. innebärande rätt för hemarbetande handikappad till bidrag för inköp av bil,

2. besluta att försöksverksamhet skulle bedrivas med leasing av bilar i kommunal regi, varvid den handikappade/brukaren hade att svara för bensin- och oljekostnader, och full kostnadstäckning av statsmedel borde utgå till den eller de kommuner som utsetts som försöksområde.

1975/76:1201 av fru Nilsson i Kristianstad m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde

1. att handikappade, i enlighet med handikapputredningens förslag

SOU 1970:64, gavs möjlighet att som komplement till den kommunala färdtjänsten – och vid sidan av det av arbetsmarknadsverket administrerade bilstödet till förvärvsarbetande och studerande handikappade – erhålla egen bil,

2. att kostnaden för denna verksamhet till en början skulle finansieras enligt utredningens förslag, och

1975/76:1204 av herr Olsson i Stockholm m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle uttala sig för ett kompletterande bidrag till synskadade utgörande åtta kronor per dag för bestridandet av med hållande av ledarhund förbundna kostnader samt hos regeringen anhålla om förslag i med reformen förknippade frågor.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande handikappades tillgång till egen bil avslå motionerna 1975/76:212, 1975/76:685 och 1975/76:1201,

2. beträffande bidrag till kostnader för ledarhund avslå motionen 1975/76:1204.

Reservationer hade avgivits

beträffande handikappades tillgång till egen bil

1. av herr Hyltander (fp) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:212, 1975/76:685 och 1975/76:1201 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

beträffande bidrag till kostnader för ledarhund

2. av herr Olsson i Stockholm (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1204 hos regeringen skulle anhålla om förslag till ett kompletterande bidrag till blinda för kostnader för hållande av ledarhund.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herr Hyltander (fp) och fröken Pehrsson (c) beträffande bidrag till kostnader för ledarhund.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill i detta inlägg belysa de problem för handikappade som har föranlett reservationen nr 1 av herr Hyltander till utskottsbetänkandet nr 36.

Det allmänna färdväsendet är på de flesta håll så konstruerat att det är svårt eller omöjligt för den handikappade att färdas ensam. På lång sikt måste hela färdväsendet utformas så, att det kan betjäna även handikappade. Det är därför tillfredsställande att HAKO-utredningen, som har tillsatts efter påstötningar från bl. a. folkpartihåll, under den gångna hösten avlämnat

Onsdagen den
12 maj 1976

*Vissa handikapp-
frågor*

sitt betänkande Handikappanpassad kollektivtrafik.

De alternativ som nu erbjuds den handikappade som vill arbeta, besöka släktingar och vänner, gå på föreningsmöten osv. är den kommunala färdtjänsten eller den egna bilen. Båda dessa alternativ är dock kringgärdade av snäva restriktioner. Dessa drabbar i särskilt hög grad hemarbetande handikappade.

Vi har tidigare haft en debatt i riksdagen beträffande bidragsnivån då det gäller bilar som skall användas av handikappade vid färd till och från arbetet. Den ekonomiska debatt som fördes i det sammanhanget ligger fortfarande i botten på problemet med de handikappades möjligheter att skaffa sig bil, och det finns ingen anledning att nu rekapitulera vad som sagts och beslutats på det området. Jag vill bara påminna om den debatten, då den är en viktig del i sammanhanget. Bidraget måste vara av en storlek som gör det ekonomiskt möjligt för en handikappad att skaffa sig en egen bil.

I detta inlägg i debatten vill jag närmast belysa principerna för bidraget till handikappade för bilinköp. Enligt nuvarande regler är bidraget begränsat att gälla bara den handikappade som har förvärvsarbete utom hemmet och behöver bilen i detta sammanhang. Vi i folkpartiet finner denna begränsning orättvis och felaktig, och jag skall i några punkter motivera detta.

För många handikappade är bilen en bra möjlighet att bryta den isolering som ofta drabbar handikappade. Med installation av tekniska hjälpmedel i bilen kan även gravt handikappade klara både förandet av bilen och i- och urstigandet. För den handikappade är bilen ett tekniskt hjälpmedel att förflytta sig med, och de anser att samhället skall acceptera den synen och jämställa bilen med andra handikapphjälpmedel. Bidraget skall då också utgå oavsett sysselsättning eller inkomst.

Om man godtar principen att bilen skall klassas som ett tekniskt hjälpmedel för den handikappade behövs egentligen ingen ytterligare argumentation i ärendet. Men då meningarna tydligen är delade i riksdagen i det här avseendet vill jag med några exempel visa hur snävt de nuvarande bestämmelserna slår.

Bidraget till bil utgår endast om den handikappade har arbete utom bostaden, är beroende av sin bil för transporten till och från arbetet och kan föra bilen själv.

Om t. ex. en handikappad har en egen rörelse i hemmet, en bokföringsbyrå eller liknande, och är beroende av bilen för kundkontakter, så kan han inte få bidraget. Ifall den ena av två makar är handikappad, vistas i hemmet och har ansvaret för barnomsorg och för skötseln av hemmet kan inte heller bidraget utgå. Bilen skulle då användas bl. a. för inköp till hemmet och transport av barn till barndaghem och lekskola. Men hemarbetet anses inte likvärdigt med annat förvärvsarbete utom hemmet, även om det kan vara lika viktigt för familjens ekonomi som bortaarbetet.

Bidraget till handikappade för att skaffa sig egen bil är alltså omgärdat av snäva begränsningar som slår mycket olika och ibland blint. Det är dags att röja undan fördomar och begrepp, se bilen för den handikappade, som

behöver den för att hålla kontakter i samhället, såsom ett medicinskt betingat tekniskt hjälpmedel, och då bör vi också utfärda bestämmelser som ligger i linje med denna uppfattning.

Det finns anledning att pröva olika former när denna reform skall genomföras, och därför har vi motionärer föreslagit att man också försöksvis skall pröva ett leasingsystem med bilar för handikappade i kommunal regi med hjälp av statsbidrag och där brukaren själv svarar för bensin- och oljekostnader – detta som en försöksverksamhet och ett komplement.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen I vid utskottsbetänkandet, avgiven av herr Hyltander.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! När det gäller den fråga som herr Ångström tar upp är det ändå så att utskottet skriver tämligen positivt om att handikappade utan förvärvsarbete skall kunna få bidrag till en bil och att bilen då skall vara ett tekniskt hjälpmedel. Jag vill instämma i det och säga, att om det är någon som behöver bil så är det ju en handikappad. Men det resonemanget gäller i minst lika stor utsträckning för blinda som har behov av ledarhund.

Det är först och främst synskadade som har förvärvsarbete eller studerar som får ledarhund. Men även de som inte har förvärvsarbete utan har ålderspension eller förtidspension har behov av en ledarhund för att kunna komma ut i samhället på egen hand.

Jag har tillsammans med några partikamrater väckt en motion om detta. Vi kräver att blinda som har ledarhund skall få bidrag för detta. Vi har föreslagit ett bidrag på 8 kr. per dag; det är samma belopp som utgår till personal vid statlig tjänst som har hundar, typ poliser.

Utskottet menar i sin skrivning att handikappersättningen skall täcka alla merkostnader som den handikappade drabbas av på grund av sitt handikapp. Men handikappersättningen räcker inte till för merkostnaden för en ledarhund. Den som inte har förvärvsarbete får vanligen 30 % av basbeloppet i handikappersättning. Det är med nuvarande basbelopp 3 000 kr om året, och det är ungefär vad en ledarhund kostar.

Men en synskadad, blind, har också andra kostnader. Dit hör kostnader för hemsamarit och läshjälp, för taltidningar, mediciner och i viss mån fördyrat kosthåll; om man är synskadad kan man inte följa med i annonser och köpa lockvaror och prisnedsatta livsmedel på samma sätt som de som inte har detta handikapp. Detsamma gäller småreparationer i hemmet – det kan gälla en så trivial sak som att laga kläder. Det klarar inte en synskadad av själv utan får i stor utsträckning köpa nytt.

Behovet är i och för sig individuellt, men det är ganska vanligt att synskadade behöver hjälp med hemarbete och viss läshjälp av hemsamarit 8–10 timmar i veckan. Det kan kosta 10 kr. i timmen – det varierar från kommun till kommun. Den synskadade har i så fall en utgift på 80 kr. i veckan för detta. Handikappersättningen på 30 % av basbeloppet räcker alltså inte till att täcka ens den kostnaden.

I vissa fall kan handikappersättningen utgå med 45 % av basbeloppet

Onsdagen den
12 maj 1976

*Vissa handikapp-
frågor*

även för icke förvärvsarbete, och då är läget naturligtvis något bättre. Däremot är det vanligt att de som förvärvsarbetar och är blinda erhåller en högre ersättning, vanligen 60 % av basbeloppet. Därutöver lär det numera kunna beviljas skatteavdrag för en förvärvsarbete synskadad som har ledarhund. Det avdraget är graderat i förhållande till inkomsten. Det är i och för sig riktigt och bra att det är så. Då tar man bort den negativa effekten av skatteavdrag, så att alla får samma nettobehållning oavsett inkomst.

Men en ännu bättre väg att gå vore att ge samtliga som har ledarhund bidrag som motsvarar kostnaderna för att hålla ledarhund. Det skulle innebära att man betraktade ledarhunden som ett tekniskt hjälpmedel och de kostnader som går åt för att hålla ledarhunden som en utgift för det tekniska hjälpmedlet. Vi föreslår alltså en hel kostnadstäckning i form av ett bidrag från staten, som kunde betalas ut i samband med att handikappersättningen betalas ut.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 2, som är fogad till utskottets betänkande.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Den stora frågan i detta betänkande från socialförsäkringsutskottet är kravet att bilen skall betraktas som tekniskt hjälpmedel för personer med rörelsehinder.

Frågan diskuterades ingående för några år sedan. Samtidigt med att handikapputredningen föreslog statsbidrag till den kommunala färdtjänsten var man också inne på tanken att vidga möjligheterna för handikappade personer att som komplement till färdtjänsten få tillgång till egen bil. Anskaffningskostnaden för bilen skulle därvid fördelas med 10 % på den handikappade, 30 % på kommunen och 60 % på staten. Handikapputredningens förslag överlämnades 1971 till kommunalekonomiska utredningen för att prövas i samband med andra frågor om statsbidrag till kommunerna. Kommunalekonomiska utredningen ansåg det vid det tillfället mest angeläget att prioritera en utbyggnad av färdtjänsten.

Vid riksdagsbehandlingen 1974 berörde socialutskottet, bl. a. utifrån en motion som jag stod bakom, frågan om egen bil som komplement till färdtjänsten. Utskottet erinrade om att statsbidragsbestämmelserna skulle prövas under en försöksperiod fram till slutet av år 1977, och utskottet biträdde förslaget att statsbidraget skulle användas till åtgärder som hade en generell inriktning. Man gick alltså på kommunalekonomiska utredningens linje. Socialutskottet framhöll emellertid samtidigt att när effekterna av det nyinförda statsbidraget skulle utvärderas kunde det bli motiverat att överväga om i bidragsdelen borde få ingå även kostnaden för bilanskaffning eller om det kunde vara lämpligt att på annat sätt stimulera kommunerna att tillhandahålla vissa handikappade egen bil. Riksdagen biträdde som bekant den skrivningen.

Det bör också nämnas att när det gäller samtliga tekniska hjälpmedel har landstingen fr. o. m. den 1 januari 1976 övertagit kostnadsansvaret för

tillhandahållande och utprovning av hjälpmedel för handikappade. Den överenskommelse som ligger till grund härför gäller t. o. m. utgången av år 1977. Det har förutsatts att frågan om ersättningar från statsverket för tiden därefter skall bli föremål för nya överläggningar.

Socialförsäkringsutskottet, som har behandlat motionerna i år, instämmer helt i det uttalande som socialutskottet gjorde för ett par år sedan. Man säger: "Med hänsyn till att det f. n. löper en avtalsperiod mellan staten och sjukvårdshuvudmännen rörande villkoren för de senares tillhandahållande av tekniska hjälpmedel till handikappade och en försöksperiod med statsbidrag till den kommunala färdtjänsten, vilka båda perioder upphör med utgången av år 1977, anser utskottet det lämpligt att i samband med omprövningen av avtalet och statsbidraget till färdtjänsten överväga att öka möjligheterna för handikappade att få tillgång till egen bil."

Detta är alltså det ställningstagande som utskottet kan göra i dag, och det är positivt. Utskottet säger att frågan skall behandlas när avtalet nästa år går ut. Då skall också färdtjänsten utvärderas. Jag vill understryka att vi i själva sakfrågan är överens med motionärerna och med reservanten.

Reservationen av herr Hyltander följer emellertid ensidigt handikapputredningens gamla förslag om att bilfrågan skall lösas via primärkommunerna. Jag är inte övertygad om att det är den rätta vägen i dag att lösa frågan. Mycket talar för att man i stället skall betrakta bilen som ett tekniskt hjälpmedel och att den skall föras upp på hjälpmedelsförteckningen. Frågan om egen bil till handikappade är kostnadsmässigt av det slaget att den måste ingå i förhandlingarna 1977.

En viktig synpunkt är att det för den enskilde säkerligen är trevligare och tryggare att landstingen svarar för tillhandahållandet av bilen än att socialförvaltningen i hemkommunen gör det. Det är en viktig invändning mot reservationen. Personligen har jag accepterat den uppläggning frågan har fått, nämligen att den nästa år måste lösas i förhandlingar med sjukvårdshuvudmännen. Därför väckte jag själv inte någon motion vid årets riksmöte i denna fråga.

För fullständighetens skull vill jag liksom herr Ångström peka på att det redan nu utgår statliga bidrag till handikappade personer i arbete eller under utbildning för inköp av bil. Vad det nu gäller är helt andra grupper, dvs. handikappade som ständigt vistas i hemmet.

I detta betänkande behandlas också ett förslag av herr Olsson i Stockholm om ett särskilt bidrag till blinda personer som har kostnader för ledarhund. Herr Olsson bortser från det faktum att ersättning redan nu utgår i det fall han avser. Den handikappersättning som infördes för några år sedan är nämligen så avvägd att den skall täcka de merutgifter en blind person kan beräknas ha på grund av sitt handikapp. I merutgifterna inräknas även sådana extrakostnader som orsakas av svårigheter att förflytta sig. Sålunda medräknas kostnader för ledarhund när man fastställer handikappersättningen för en blind person.

Handikappersättning utgår alltid med 30 % till en blind person utan någon som helst prövning. Om en blind person har ledarhund höjs ersättningen

Onsdagen den
12 maj 1976

*Vissa handikapp-
frågor*

alltid till 60 %. Det är praxis inom försäkringskassornas pensionsdelegationer.

Utskottet anser det varken motiverat eller lämpligt att vid sidan av handikappersättningen införa en ny form av bidrag till blinda med ledarhund. Enligt utskottets mening bör de blindas stödbehov tillgodoses inom ramen för handikappersättningen. Denna ersättningsform har tillämpats under en relativt kort tid; reformen trädde i kraft den 1 juli 1975. Om man skulle finna att handikappersättningen är otillräcklig eller att det skulle föreligga behov av ytterligare differentiering av ersättningen, bör en omprövning av ersättningen ske. Det uttalandet gör socialförsäkringsutskottet nederst på s. 7.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vad socialförsäkringsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 36.

Herr ÅNGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad säger att utskottet skriver positivt om klassningen av bilen som tekniskt hjälpmedel. Det är riktigt att det i detta avseende förekommer en del välmenande rader. Men jag måste då påpeka att denna välvilliga skrivning har förföljt detta ärende i flera år. Tidigare har man väntat på de olika utredningar som herr Nilsson redogjort för. Däremot har inte situationen förändrats för den handikappade som behöver bilen för att kunna förflytta sig.

Jag måste också påminna herr Nilsson om de DHR-kongresser som vi tillsammans har övervarit och där frågan om klassningen av bilen som tekniskt hjälpmedel har varit föremål för långa och, vill jag säga, hetsiga debatter; det har varit en huvudfråga vid alla de kongresser som jag har deltagit i. Av de inlägg som de handikappade själva gjort har framgått hur viktigt de själva anser att frågan om klassningen av bilen som tekniskt hjälpmedel är.

Jag kan möjligen förstå herr Nilssons dilemma som talesman för utskottet och för sitt parti i denna fråga. Däremot har jag litet svårt att förstå herr Nilssons ställningstagande i hans egenskap av ordförande i De handikappades riksförbund.

Herr OLSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad säger att handikappersättningen är avvägd med hänsyn till merkostnaden för handikappet och inkluderar ledarhund. Jag frågar mig hur han räknar med tanke på de extra kostnader som blinda har i form av hemsamariter m. m.

Han säger vidare att en blind som har ledarhund alltid får handikappersättning, nämligen 60 % av basbeloppet. Jag undrar varifrån den uppgiften kommer. Den står i varje fall inte i utskottsbetänkandet.

Jag har en mycket god kontakt med den förening av blinda som har ledarhundar. Antalet i den föreningen är bara 155. Där säger man att det alldeles klart inte är på det sättet. Många av dem har bara 30 % i handikappersättning, förutsatt att de inte är förvärvsarbetande, och en del har

45 %. Det som herr Nilsson talar om här äger inte sin motsvarighet i verkligheten.

Sedan frågar jag mig också om herr Nilsson menar att handikappersättningen är avvägd till och motsvarar de verkliga kostnaderna. Varför kan man i så fall godkänna skatteavdrag för vissa? I detta måste finnas en viss motsättning. Uppenbarligen är inte alla kostnader täckta, eftersom man kan tänka sig att både utge handikappersättning och godta skatteavdrag.

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill förklara för herr Ångström att det absolut inte är något som helst problem för mig i min ställning som ordförande i DHR att godta den skrivning utskottet här har gjort.

Jag är medveten om att detta är ett starkt krav från de handikappades organisationer. Jag har också sedan länge argumenterat för en lösning i den här riktningen, dvs. att möjligheterna för de handikappade att få egen bil måste vidgas. Möjligheten till bil innebär en hög grad en frihet för handikappade medborgare.

Jag ser också fram emot en lösning av den här frågan på det sätt jag redogjort för, nämligen i samband med förhandlingarna med sjukvårdshuvudmännen under nästa år. Man kan inte bara ta ett enkelt beslut i riksdagen. De handikappade vill betrakta bilen som ett tekniskt hjälpmedel och därför måste den uppföras på hjälpmedelsförteckningen. Herr Ångström vet mycket väl att om det skall ske, måste förhandlingar föras med sjukvårdshuvudmännen och sådana skall hållas nästa år.

Jag ser fram emot en lösning av den här frågan på det sätt som skisserats i utskottsbetänkandet. Jag kan inte acceptera den lösning som signaleras i reservationen, som går ut på att socialförvaltningen skall dela ut bilarna. Jag tror inte att det är en lämplig metod och därför går jag emot reservationen.

Till herr Olsson vill jag säga att det som jag redogjorde för är riktigt; en blind har alltid 60 % i handikappersättning om han har ledarhund. Det är den praxis som tillämpas. En blind person med ledarhund bör därmed ha full täckning för sina merkostnader.

Herr ÅNGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad säger att det av reservationen framgår att socialförvaltningarna skall sitta och dela ut dessa handikappbilar. Det tror jag är att dra slutsatser av reservationen som inte är helt i linje med andemeningen.

Det talas i reservationen om en eventuell försöksverksamhet med leasing av bilar i kommunal regi. Jag vill poängtera att det är en försöksverksamhet. Slutligen säger herr Nilsson i Kristianstad att hans ställningstagande i utskottet och riksdagen inte på något sätt står i motsatsförhållande till hans post som ordförande i De handikappades riksförbund. Jag tycker att herr Nilsson därmed har en alltför låg ambitionsnivå som ordförande i det förbundet. Det framgår av hans deklaration här.

Onsdagen den
12 maj 1976

*Vissa handikapp-
frågor*

Herr OLSSON i Stockholm (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad framhårdar att blinda med le-
darhund generellt har 60 % av basbeloppet i handikappersättning. Jag skall
på nytt kontakta mina talesmän i föreningen, som jag talade med så sent
som i dag, och tala om för dem att de har en felaktig handikappersättning
och därför kan vända sig till försäkringskassan. Skulle det slå slint så kan
de vända sig till herr Nilsson i Kristianstad.

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Ångström vill jag säga att min ställning som ord-
förande i De handikappades riksförbund klarar jag naturligtvis ut själv.
Inom förbundet kämpar vi hårt för dessa frågor. Vi ser också fram mot
en lösning på det sätt som utskottet har föreslagit.

Reservationen hakar upp bilfrågan på handikapputredningens förslag. Det
innebär att de sociala myndigheterna skall ha hand om tilldelningen av
bil och det tycker inte jag är lyckat.

Fru NILSSON i Kristianstad (c):

Herr talman! I motionen 1975/76:1201 har några centerpartister, däribland
jag själv, följt upp det förslag som handikapputredningen i sitt betänkande,
SOU 1970:64, lagt fram angående handikappades möjligheter att erhålla egen
bil.

Från handikapporganisationernas sida, vilket också här nyss har verifierats
av utskottets talesman, har man sedan länge hävdad att bilen skall erkännas
som tekniskt hjälpmedel och att en generell möjlighet för handikappade
att på samhällets bekostnad få egen bil skall införas.

Givetvis fick man förhoppningar om att så skulle ske när handikapp-
utredningen lade fram sitt enhälliga förslag redan år 1970. Utredningen fann
nämligen, när man diskuterade hur den kommunala färdtjänsten skulle
utformas, behov föreligga att som ett komplement till denna färdtjänst öppna
en möjlighet för den enskilde handikappade att få egen bil.

Inkomstprövat bidrag fr. o. m. nästa budgetår, 20 000 kr., lämnas i dag
endast till förflyttningshandikappade som behöver egen bil för förvärvsarbete
eller yrkesinriktad utbildning. Den som inte förvärvsarbetar eller studerar
saknar den stimulans, gemenskap och inkomst som arbetet kan ge.

Som förhållandena nu är får den handikappade alltså inte heller något
stöd från samhället att med hjälp av egen bil söka bryta sin isolering.

Vi framhåller ofta att goda möjligheter till förflyttning är av avgörande
betydelse för att människor skall kunna leva ett aktivt liv i gemenskap
med andra. Detta måste gälla alla, alltså även de förflyttningshandikappade.

Vi motionärer anser att den egna bilen kan ge dessa handikappade den
frihet och det oberoende som är nödvändiga förutsättningar för att de skall
kunna bryta en påtvingad isolering och delta i arbete, utbildning, kulturliv,
föreningsarbete m. m. För dem behövs bilen för såväl korta gångavstånd
och resor inom en tätort som vid längre resor.

Det nuvarande systemet innehåller många avigsidor. Möjligheterna för

handikappade att erhålla arbete och utbildning är tyvärr inte jämnt fördelade över landet. Antalet platser i skyddade verkstäder och i arkivarbete varierar mellan olika orter.

Eftersom bilbidraget är knutet till arbete eller studier, missgynnas handikappade i områden med förhållandevis högt antal arbetslösa och arbetsvårdssökande och lågt antal platser vid t. ex. skyddade verkstäder. Antalet bilbidrag bland arbetsvårdssökande i Stockholms län är mer än tio gånger högre än bland arbetsvårdssökande i Norrbottens län. Det beror säkerligen inte på att behovet av egen bil är större i Stockholm än i Norrbotten. Orsaken är i stället att de som bor i Stockholm har betydligt större möjligheter att uppfylla de villkor som f. n. gäller för bilbidrag.

Om någon behöver ett hjälpmedel, t. ex. en ersättning för sina förlamade ben, kan han såsom tekniskt hjälpmedel utan egen kostnad erhålla en eldriven rullstol för utomhusbruk, en s. k. permobil. Om den handikappade hellre vill ha en egen bil, kan han inte erhålla bilbidraget, såvida han inte förvärvsarbetar eller studerar.

Det nuvarande systemet är således till nackdel från såväl den enskildes synpunkt som från samhällsekonomisk synpunkt. Det finns också exempel på kommuner som betalar taxiresor för de handikappade. Dessa kostnader blir större för samhället än de skulle bli om den handikappade i stället kunde erhålla egen bil. På ett och ett halvt år skulle i många fall en bil tjänas in. Dessutom betyder bilen, som tidigare har sagts här i debatten, otroligt mycket för rehabiliteringen.

Bilbidraget kom till redan i slutet av 1940-talet. Motivet var då helt samsättningspolitiskt. Då tillkom också de bestämmelser som gäller än i dag, nämligen att endast de som arbetar eller håller på med yrkesinriktad utbildning skall kunna komma i åtnjutande av bilbidraget. Många handikappade ställdes då utanför, bl. a. hemarbetande, studerande och de som inte kunde arbeta eller köra bil på grund av sitt handikapp.

För dessa människor ordnades då färdtjänst i en del kommuner. Men den har tyvärr inte fungerat som den borde. Trots att arbetet på att åstadkomma en bra färdtjänst har pågått i snart två decennier, har vi inte lyckats skapa en sådan. Vi får hoppas att det problemet skall kunna lösas, sedan statsbidrag nu tilldelats kommunerna för detta ändamål.

Utskottet framhåller att den kommunalekonomiska utredningen ställde sig avvisande till förslaget om bil såsom komplement till färdtjänsten. Man gjorde härvid den bedömningen att de enskilda behov av förflyttning som undantagsvis inte kunde tillgodoses inom färdtjänstens ram ofta var knutna till arbets- och studiesituationer och fann mot den bakgrunden inte anledning att föreslå statsbidrag till kommuner för anskaffning av motorfordon för handikappade.

Kommunalekonomiska utredningen hade uppenbarligen betydligt större förhoppningar på det faktiska utfallet av den kommande färdtjänsten än det i verkligheten har blivit. Statsbidragsbestämmelserna för färdtjänsten prövas nu under en treårsperiod fram till slutet av 1977. Vid samma tidpunkt utlöper också en avtalsperiod mellan staten och sjukvårdshuvudmännen

angående villkoren för tillhandahållande av tekniska hjälpmedel till handikappade – något som också har omnämnts här tidigare i debatten. På grund härav anser utskottsmajoriteten att ett nytt övervägande bör kunna göras i syfte att öka möjligheterna för handikappade att få tillgång till egen bil, när avtalet och statsbidraget till färdtjänsten skall omprövas i slutet av nästa år. Som en konsekvens härav avstyrker man motionen 1201.

Vi motionärer beklagar verkligen att denna fråga har förhalats så länge. Handikapputredningen framlade redan 1970 ett enhälligt förslag, och det hade varit av stor betydelse för många handikappade, om detta förslag hade genomförts omedelbart. Så har tyvärr inte blivit fallet. De handikappade har väntat år efter år utan att resultatet har kommit och nu förhalas sannolikt ärendet ytterligare genom utskottsmajoritetens ställningstagande.

I reservationen 1 har betonats angelägenheten av att rätten till bidrag vid inköp av bil för handikappade vidgas så att även andra handikappade än förvärvsarbete och studerande kan få tillgång till egen bil. Det uttalas vidare att handikapputredningens förslag i detta avseende bör genomföras med det snaraste.

Eftersom detta yrkande sammanfaller med yrkandet i vår motion, 1201, kommer jag vid förestående votering att stödja reservationen 1, som är fogad till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 36.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! På en punkt i det betänkande om vissa handikappfrågor som vi i dag har att behandla känner jag ett mycket starkt behov av att lägga fram några synpunkter, även om dessa synpunkter berörts tidigare under denna debatt. Det gäller frågan om bidrag till inköp av bil för handikappade. Jag vill från början anmäla att jag avser att rösta för den reservation i ärendet som fogats till utskottsbetänkandet av herr Hyllander. Jag har vid upprepade tillfällen påtalat de restriktiva regler som gäller för handikappade vid bilanskaffning. Denna förmån tillfaller enligt gällande regler endast de personer som använder bil i samband med förvärvsarbete eller utbildning.

Det finns, herr talman, många handikappade – jag tänker speciellt på de rullstolsbundna – som kanske just på grund av sitt handikapp inte kan förvärvsarbete eller genomgå någon utbildning. För dessa människor blir isoleringen om möjligt ännu svårare än för andra handikappade. Det måste betecknas som synnerligen orättvist att dessa människor inte skall komma i åtnjutande av bidrag till bilinköp när de så önskar. Bilen är i stora stycken ett medel även för friska människor att slippa isolering då avstånden kan vara långa i både glesbygder och storstäder. Det är ett jämlikhetskrav att en grupp handikappade i bidragsfrågan inte skall behandlas annorlunda än de som förvärvsarbetar och genomgår utbildning. Jag vill gärna ha sagt att utskottet är ganska positivt när det gäller denna mycket angelägna fråga, men man är fortfarande inte beredd att ta steget fullt ut och låta bidragen för inköp av bil omfatta alla gravt handikappade. Detta skulle motsvara handikapputredningens förslag på området. Den handikappade skulle ha

att svara endast för bensin- och oljekostnader.

I reservationen av herr Hyltander står visserligen att bidragsgivandet skall drivas i kommunal regi, men om jag fattar reservationen rätt kan det mycket väl tänkas avse landstingskommunal regi. Landstingen betecknas ju som sekundärkommuner. Vad gäller möjligheten att pröva leasing av bilar i kommunal regi anser jag att det bör ligga på det primärkommunala planet.

Då jag finner att denna reservation i stort sett motsvarar de önskemål som jag tidigare framfört i både frågor och motioner ansluter jag mig helt till herr Hyltanders reservation och yrkar därmed bifall till densamma.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ångström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ångström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 264
Nej - 45
Avstår - 4

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Olsson i Stockholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Olsson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Olsson i Stockholm.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Olsson i Stockholm

Nr 124

Onsdagen den
12 maj 1976

*Vissa handikapp-
frågor*

Onsdagen den
12 maj 1976

*Omdisponering av
allmänna barnhu-
sets tillgångar*

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den-
na omröstning gav följande resultat:

Ja - 290

Nej - 20

Avstår - 4

§ 6 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1975/76:38 med anledning av motioner om pensionspoäng på sidoin-
komster för person med partiell förtidspension

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Omdisponering av allmänna barnhusets tillgångar

Föredrogs socialutskottets betänkande 1975/76:38 med anledning av
propositionen 1975/76:137 om omdisponering av allmänna barnhusets
tillgångar jämte motioner.

I propositionen 1975/76:137 hade regeringen (socialdepartementet) fö-
reslagit riksdagen att

1. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för att föra över
allmänna barnhusets tillgångar till en särskild fond, benämnd Allmänna
barnhusets fond, under förvaltning av kammarkollegiet,
2. godkänna den i propositionen förordade användningen av fonden,
3. godkänna de riktlinjer som i övrigt hade förordats i propositionen
för en omdisponering av allmänna barnhusets tillgångar,
4. bemyndiga regeringen att vidta de åtgärder som behövdes för att
omdisponeringen skulle kunna genomföras.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att allmänna barnhuset skall upphöra som
institution och att dess tillgångar skall överföras till en särskild fond,
benämnd Allmänna barnhusets fond, under förvaltning av kammarkol-
legiet. Avkastningen av fonden föreslås bli använd till forskning och
försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det so-
ciala området, efter beredning i socialdepartementets delegation för social
forskning. Allmänna barnhusets Stockholmsfond föreslås kvarstå som
en särskild fond under förvaltning av kammarkollegiet med ändamål
att stödja forskning och försöksverksamhet beträffande barn och ungdom,
företrädesvis inom det sociala området, i Stockholms kommun.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975/76:2251 av fru Fränkel (fp), vari hemställts att riksdagen be-
slutade avslå de förslag som framlades i propositionen 1975/76:137, samt

1975/76:2269 av fru Johansson i Hovmantorp (s) och fru Lundblad
(s), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att begära att regeringen för in konferensverksamheten i 2 § i den stadga som skulle gälla för Allmänna barnhusets fond,

2. att begära att regeringen prövade att använda Sättra bruks huvudbyggnad till gagn för barn och ungdom med särskilda behov.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionerna 1975/76:2251 och 1975/76:2269 skulle anta de i propositionen 1975/76:137 framlagda förslagen.

Reservation hade avgivits av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Carlshamre (m), Larsson i Öskevik (c), Romanus (fp), Andreasson i Östra Ljungby (c) och Åkerfind (m) samt fröken Andersson (c) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2251 och med anledning av motionen 1975/76:2269 skulle avslå propositionen 1975/76:137 om omdisponering av allmänna barnhusets tillgångar.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! I det betänkande som vi nu skall behandla föreslås att allmänna barnhuset skall avvecklas, att dess tillgångar skall förvaltas av kammarkollegiet och att avkastningen skall disponeras av socialdepartementet. Förslaget är inte tillräckligt underbyggt, konstateras det i ett remissyttrande från Landstingsförbundet. Förslaget har också avstyrkts av länsstyrelsen i Stockholms län och av Riksförbundet Hem och skola.

Här föreslås att man skall ta bort en institution och en verksamhet som har funnits under lång tid, som har varit mycket uppskattad och som även under de allra senaste åren visat att man kan få fram resultat som har varit viktiga för de syften som allmänna barnhuset inrättades för, nämligen för barn och ungdom i nödsituation. Jag tänker då framför allt på det fina material som allmänna barnhuset har arbetat fram om barnmisshandel och den konferensverksamhet som man har ordnat för människor som kan länkas komma i kontakt med barnmisshandel.

Allmänna barnhuset är ett komplement till den verksamhet som utövas av olika statliga institutioner och innebär en smidig möjlighet att snabbt och utan byråkratisk omgång få fram medel till angelägna projekt, när det har varit svårt att få det genom andra kanaler. Därför är det nog många som med mig har blivit förvånade när vi har fått se förslaget att allmänna barnhuset skulle avskaffas.

Det är klart att det kan te sig både naturligt och angeläget att ordna in all verksamhet under socialdepartementet och att alla pengar som skall delas ut till forskning och upplysning skall gå genom socialdepartementet, om man tror att all visdom i landet finns samlad inom dess väggar. Men jag hör inte till dem som har den uppfattningen, även om det kan komma mycket gott från socialdepartementet. En centralisering har ändå den nackdelen att man går miste om ytterligare en möjlighet att skaffa fram pengar

Onsdagen den
12 maj 1976

*Omdisponering av
allmänna barnhu-
sets tillgångar*

för viktiga projekt. När man har misslyckats att få fram medel genom de statliga institutionerna har man hittills kunnat vända sig till allmänna barnhuset. Den möjligheten kommer att försvinna om utskottets förslag vinner kammarens bifall.

Det är klart att en samordning av insatser är angelägen, men den samordningen kan ske utan att allmänna barnhuset avskaffas. Den kan ske, som vi säger i reservationen till betänkandet, t. ex. genom att styrelsen för allmänna barnhuset ges en mer allsidig sammansättning. Man kan ta in företrädare för den avdelning inom socialstyrelsen som sysslar med barn- och ungdomsvårdsfrågor. Man skulle eventuellt också kunna ge styrelsen en något mer allsidig politisk sammansättning.

En sak som det har pekats på är att allmänna barnhuset ägnar sig åt förvaltning av vissa fonder och fastigheter. Jag vill inte bestrida att det möjligen kan bli mera effektivt om man samordnar det inom kammarkollegiet. Men det är ju inte det egentliga syftet med allmänna barnhuset att man skall förvalta fastigheter och fonder, och det är väl heller inte huvudintresset hos den personal som man har där. Och jag vill peka på att för kammarkollegiet skulle detta vara en delvis ny uppgift, vilket kollegiet också framhåller i sitt yttrande. Det framgår även att man skulle använda i stort sett samma personal för att förvalta de fastigheter som det är fråga om, och då är det väl inte heller troligt att man skulle göra några större vinster genom ett överförande. Men vi reserverar oss inte velat motsätta oss att man gör en sådan förändring. Om riksdagen där skulle följa reservationen har ju regeringen alla möjligheter att återkomma med förslag i den delen.

Men som jag sade har allmänna barnhusets verksamhet varit och är uppskattad. Det är heller inte någon dyr verksamhet. De lå anställda på kansliet har inte bara ägnat sig åt att dela ut pengar till forskning och upplysning m. m., utan de har också bedrivit konferensverksamhet, medverkat i viktiga utredningar och producerat en hel del materiel, t. ex. det fina materieleet om barnmisshandel som nu har kommit. Därför tror jag det är fullständigt orealistiskt att föreställa sig, att man när det gäller den verksamhet som sysslar med barn och ungdom skulle kunna lå ut mer av resurserna om man inordnar detta under departementet eller socialstyrelsen. Risker är snarast den motsatta.

Det kan också tilläggas att allmänna barnhusets direktions, som vid ifrågavarande tillfälle omfattade en ledamot av riksdagen, avstyrker förändringen. I sitt remissyttrande påpekar man att den juridiska frågan om befogenheten att avskaffa allmänna barnhuset är oklar och att det är en synpunkt som bör ingå i bedömningen. Därför finner man att det måste vara särskilt starka argument för att besluta om en nedläggning av allmänna barnhuset, och som jag nämnde har några sådana argument inte framförts. Det är bara allmänna samordningssynpunkter som har kommit till uttryck i det utredningsbetänkande som nu föreligger – och där f. ö. frågan om allmänna barnhuset är en detalj som är löst påhängd och ganska summariskt behandlad på ett par sidor.

Allmänna barnhuset framhåller vidare i sitt yttrande följande:

”Allmänna barnhuset har — — gjort kompletterande insatser på väsentliga områden inom den sociala barnvården. Några erinringar mot barnhusets sätt att sköta uppgifterna eller mot dess förvaltning och disposition av de fondmedel, som utgör grunden för barnhusets arbete, har inte anförts.

Behovet av åtgärder för stöd åt barn och ungdom har på intet sätt minskats under senare tid. Problemen har delvis ändrat karaktär och skärpts främst genom ökat missbruk av alkohol och narkotika.

Vi befinner oss i ett läge, då det finns stort utrymme för nya och varierande insatser inom barna- och ungdomsvården. Försöksverksamheter behövs i ökad omfattning för att finna och pröva nya vägar att möta och bemästra problemen. Åtgärder krävs för en ökad samverkan mellan olika organ. Forskning och utvecklingsarbete — enskilt och inom samhällsinstanser — behöver stödjas och stimuleras, föräldrautbildning i olika former prövas och utvecklas, stöd och utbildning ges fosterföräldrar — något som barnhuset genom sitt långa engagemang i fosterbarnsfrågor känner starkt för.

I denna situation har Allmänna barnhuset en plats att verka. Den relativa frihet barnhuset har i sitt arbete — inom ramen för av Kungl. Maj:t givna regler och direktiv — måste i sammanhanget bedömas som en tillgång.”

Jag tycker att det är rimliga synpunkter som allmänna barnhuset här har utvecklat. Det är en bra verksamhet. Det finns inget behov av någon förändring. Man förlorar ingenting genom att avvakta och låta barnhuset fortsätta samt överväga om man eventuellt skall flytta över förvaltningen av fastigheterna och tomtorna. Däremot skulle man kunna förlora någonting genom att i dag förhastat besluta om att avskaffa allmänna barnhuset.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka avslag på propositionen och bifall till reservationen till socialutskottets betänkande nr 38.

I detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr Gustavsson i Alvesta (c) och fru Fränkel (fp).

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Jag vill omedelbart deklarerat att jag inte delar de uppfattningar som herr Romanus har gjort sig till tolk för. Han har närmast anförts skäl för att man skall betrakta de här problemen på ett gammaldags sätt. Enligt mitt förmenande ligger frågan till på ett helt annat sätt än herr Romanus har försökt ge sken av.

Det är inte ofta som ärenden från socialutskottet går till lottning i kammaren. Jag tror att vi under jämviktsåren bara har haft lottning i ett par ärenden från oss. Men det ser ut som om vi i kväll skulle hamna i en lottsituation.

Den proposition som socialministern framlagt innehåller, såvitt jag förstår, den enda rimliga lösningen av det här problemet. Allmänna barnhuset kan knappast fortsätta fungera så som det gör i dag. Jag vill gärna säga, i likhet

Onsdagen den
12 maj 1976

*Omdisponering av
allmänna barnhu-
sets tillgångar*

med herr Romanus, att allmänna barnhuset genom åren har gjort ett utomordentligt gott arbete. Dess historia var skildrad i en stockholms tidning i söndags. I det historiska avsnittet om barnhusets verksamhet såsom den skildrades fick man klart för sig den betydelse som hemmet haft i ett tidigare skede. På den tiden då det inte fanns några sociala välfärdsanordningar i samhället. På den tiden då kvinnorna inte vågade nämna vem fäderna till barnen var och då de möjligen i ett förseglat konvolut kunde ange sitt eget namn och att de hade fött barnet.

Jag vill alltså understryka att allmänna barnhuset under långa tider betytt mycket och gjort stora insatser i mänsklighetens tjänst. Det är angeläget att betona detta, så att det inte sker något missförstånd på den punkten. Men i dag är allmänna barnhuset mer att betrakta som ett kulturhistoriskt arv, som inte riktigt passar in i vårt moderna samhällsmönster. Det framgår också av att verksamheten under hand ändrat karaktär. Det betecknades i den tidningsartikel jag nämnt som ett institut för social barnavård med hela riket som verksamhetsfält. Kurser och konferenser ingår i dag som ett av leden i denna verksamhet. En utbildning av daghemsförestandare är en annan av aktiviteterna.

Men just uppgifter av det här slaget har övertagits av samhället. Det finns enligt min och utskotts majoritetens mening ingen anledning att för dessa uppgifters skull upprätthålla en institution som har överlevt sig själv.

Den proposition som ligger till grund för utskotts betänkandet går ut på att allmänna barnhuset skall upphöra som institution och att dess tillgångar skall överföras till en fond, kallad Allmänna barnhusets fond och avsedd att förvaltas av kammarkollegium. Avkastningen av fonden skall användas till forsknings- och försöksverksamhet rörande barn och ungdom, företrädesvis inom det sociala området. – Det är alltså helt i linje med den verksamhet som barnhuset har bedrivit.

Utskotts majoriteten har anslutit sig till propositionens förslag. Kammarkollegiet är utan tvivel lämpligt som förvaltare och administratör av barnhusets tillgångar. Enligt ett upprättat stadgeförslag för den föreslagna fonden skall avkastningen, sedan 10 % lagts till kapitalet, användas för forsknings- och försöksverksamhet bland barn och ungdom. Fördelningen av de medel som fonden disponerar skall ske efter förslag och beredning av delegationen för social forskning eller annat statligt organ som regeringen bestämmer. Härigenom får man enligt vår uppfattning en bättre samordning med övriga resurser som samhället har på detta område.

Det skall också sägas att i den nämnda delegationen sitter bl. a. företrädare för sociala organ, kommuner, landsting och riksdag – en allsidig sammanställning som borgar för att man skulle få en bättre fördelning av de pengar som sammanlagt finns för detta viktiga område. Det skall också poängteras att man ur fonden skall kunna disponera medel till angelägna konferenser i frågor som rör barn och ungdom, precis det som nu kan ske inom barnhusets ram.

Reservanterna, som vill bibehålla allmänna barnhuset i dess nuvarande form, påstår att det skulle vara lättare att snabbt få fram medel från allmänna

Onsdagen den
12 maj 1976

*Omdisponering av
allmänna barnhu-
sets tillgångar*

barnhuset än från ett ämbetsverk, vars arbete skulle vara mera tungrott. Det påståendet håller inte. Delegationen för forskningsändamål kan lika snabbt som barnhusets direktion fatta beslut i ett sådant ärende.

När det gäller förvaltningen är inte reservanternas riktigt så säkra på att ett bibehållande av det nuvarande systemet är bra. Det är det inte heller. Det är i själva verket en ineffektivt skött förvaltning. Administrationskostnaderna är i dag orimligt höga. Avkastningen för de senaste bokslutsåren av Sättra Bruk, som är allmänna barnhusets ekonomiska tillgång, är så låg som omkring 2,6 % av egendomens reella värde.

Bara en liten del av avkastningen går till de ändamål som barnhusets tillgångar är avsedda för. Administrationskostnaderna är oproportionerliga i förhållande till vad anslaget till barnavårdande verksamhet och forskning uppgår till.

Allmänna barnhuset har uppenbarligen haft svårigheter att finna verksamheter som man ansett värda att stödja. På något annat sätt kan man knappast förklara att under det senaste verksamhetsåret 400 000 kr. eller en tredjedel av avkastningen gått som överskott till dispositionsfonden. Till pensionsfonden har avsatts 115 000 kr. och 520 000 kr., alltså ungefär samma summa som till pensioner och till överskottet, har gått till direkt verksamhet i barnhusets barnavårdande verksamhet.

Nu befinner man sig tydligen också i den situationen att personalen måste ersättas. Det är således ett lämpligt tillfälle att lägga om verksamheten, överföra den till annat samhällsorgan, som propositionen föreslår, och låta förvaltningen övertas av kammarkollegiet.

För förvaltningen räknar man med att i fortsättningen bara behöva en tjänst av kameral natur – en naturlig och nödvändig rationalisering.

Herr Romanus säger att förslaget inte är så väl underbyggt. Det är utan tvivel väl underbyggt, herr Romanus.

Herr Romanus talar om att allmänna barnhusets direktion har avstyrkt propositionens förslag. Ja, det må vara sant men ordföranden i allmänna barnhusets direktion står bakom en promemoria som herr Romanus i egenkap av utskottsledamot haft tillgång till och där det bl. a. framhålls:

”Det har med tiden framstått som allt klarare att barnhuset bidrar till verksamheter som i dag hör till samhällets uppgifter. Fosterhemsförmedlingen genom barnavårdsombud har numera upphört och sköts helt genom primärkommuner och landsting. Utbildningen av socialpedagoger vid sociala barna- och ungdomsvårdsseminariet, för vilket barnhuset är huvudman, men där staten betalar hela kostnaden – har föreslagits bli inordnad i den nya högskoleorganisationen.

Den upplysnings- och kursverksamhet som barnhuset bedriver kan skötas och sköts av t. ex. Svenska kommunförbundet och socialstyrelsen på rationellare sätt och under former som är mindre beroende av enstaka befattningshavares insatser. I propositionen har dock framhållits att det även fortsättningsvis skall finnas möjlighet att bevilja bidrag till vissa angelägna konferenser i frågor som rör barn och ungdom. ---

Av det framförda framgår att det enligt direktionens ordförande är nöd-

Onsdagen den
12 maj 1976

*Omdisponering av
allmänna barnhus-
sets tillgångar*

vändigt att i enlighet med propositionens förslag finna nya former för användningen av allmänna barnhusets tillgångar. När det särskilt gäller forskningsverksamheten innebär förslaget i propositionen att en samordning kan ske med övriga resurser samtidigt som forskningsdelegationens sammanställning borgar för att bidragen i fortsättningen fördelas efter en allsidigare och sakkunnigare prövning än som nu är möjligt.”

Detta sades alltså i den promemoria som direktionens ordförande har sammanställt och som utskottets ledamöter haft möjlighet att ta del av.

Detta får räcka som en, tycker jag, mycket klar motivering till att den proposition som utskottet har tillstyrkt också måste bifallas av kammaren. Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ordförande började med att säga att jag hade gett uttryck för gammaldags tankegångar. Det är klart att det från Göran Karlssons i Huskvarna synpunkt sett mest moderna man kan göra kanske är att centralisera allting under socialdepartementet. Jag delar emellertid inte den värderingen. Är det att vara gammaldags, om man vill ha kvar någonting som fungerar bra, är jag väl gammaldags i så fall, men jag tycker inte att det räcker som argument för en ändring.

Sedan säger Göran Karlsson att vi måste få en lösning på det här problemet; vi kan inte ha det som det är i dag. Jag har just pekat på att allmänna barnhuset nu är inne i och under de senaste åren har bedrivit en mycket värdefull verksamhet, som inte har gjorts av någon annan institution, nämligen utrednings- och konferensverksamhet samt utarbetande av material om barnmisshandel. Man har där också stimulerat till undersökningar exempelvis om hur barn som adopterats har det. Det finns ytterligare exempel på att allmänna barnhuset inte är något problem, utan att det i stället är en resurs som finns tillgänglig som ett komplement till de offentliga organen och som bör få finnas kvar som en sådan resurs.

Det är klart man kan säga att den här typen av verksamhet åvilar de allmänna organen. Det finns ju andra organ som bedriver konferensverksamhet och som producerar material, men det är väl ingen nackdel att ha ytterligare en sådan tillgång. Här är det ett antal människor som arbetar hängivet för viktiga syften och som gärna gör det i samarbete med socialstyrelsen och socialdepartementet, men vi vinner ingenting på att slopa allmänna barnhuset. Det medför inga vinster att göra det. Det är tre människor med heltidstjänster som sysslar med denna verksamhet – konferensverksamhet, material osv. – och ingen kan få mig att tro att det skulle bli billigare om den verksamheten utfördes i socialdepartementet eller i socialstyrelsen. Då säger Göran Karlsson att det är innehavaren av en sådan tjänst som skall syssla med förvaltningen inom kammarkollegiet. Ja, men det är inte mer än en innehavare av en tjänst som sköter förvaltningen i dag heller, och det är ju samma människor som man tänker använda i fortsättningen. Vad blir det för vinst med det? Jag kan inte inse att man kan få några vinster på det sättet.

Slutligen läste herr Karlsson upp det där långa citatet ur Bertil Göranssons långa promemoria. Det är riktigt att man nu har en ny ordförande i allmänna barnhuset, men man får väl kalla honom för en avvecklingsordförande, eftersom han har tillkommit efter det att allmänna barnhuset avgivit sitt yttrande. Jag hoppas att Bertil Göransson ursäktar om jag säger att jag har minst lika stor respekt för Göta Rosén och dem som förut satt i den där styrelsen och som ville att allmänna barnhuset skulle få finnas kvar. Bertil Göransson har inte kommit med några nya argument utöver dem som redan finns behandlade i propositionen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag instämmer med herr Romanus så till vida att också jag hoppas att Bertil Göransson skall bli avvecklingsordförande för direktionen för allmänna barnhuset, därför att argumenten för att det i sin nuvarande form skall upphöra är så solklara. Att inte herr Romanus vill erkänna det må vara hans ensak. Han säger i sitt första anförande att all visdom i landet inte finns inom departementet. Jag måste väl kvittera det uttalandet med att säga att all visdom om allmänna barnhuset inte heller finns i en folkpartimotion, som dessutom är väldigt dåligt underbyggd och egentligen bara yrkar avslag på det här förslaget.

Herr Romanus talar om att man behöver behålla resurserna, men resurserna försvinner väl inte därför att man gör en bättre samordning av de samlade resurserna! Snarare är det på det sättet att man då bättre kan ta dem till vara och använda dem i det här syftet. Herr Romanus erkänner ju att man inte kan fortsätta med verksamheten av det gamla slaget, och han vill även ha medel i sin forskning och liknande saker. Det kommer han också att få; skillnaden är bara den att forskningsdelegationen är mera allmänt sammansatt och därför väl borde tillfredsställa herr Romanus bättre än den direktion som finns i allmänna barnhuset och som tydligen mest består av socialdemokrater. I den delegation som föreslår fördelningen av forskningsmedel i socialdepartementet finns det ju också folkpartister och centerpartister med. Tror inte herr Romanus att de skulle kunna göra en vettig fördelning för det här ändamålet?

Nej, herr Romanus, jag vågar på nytt påstå att det rör sig om något slags gammaldags tänkande: man vill inte inse att tiden har runnit allmänna barnhuset förbi. Därför spjärnar man emot, precis som man gör i en mängd andra reformförslag som läggs fram.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! All visdom finns förvisso inte i den här folkpartimotionen, men den är ju inte alldeles ensam. Det är samma tankegångar i allmänna barnhusets remissyttrande där Göta Rosén och åtminstone en ledamot av denna kammare är med. I Stockholms läns länsstyrelse finns också en ledamot av denna kammare från herr Göran Karlssons egen riksdagsgrupp som har varit med och avstyrkt förslaget i propositionen. Landstingsförbundets styrelse säger att förslaget är otillräckligt underbyggt. Även Riks-

Ondsdagen den
12 maj 1976

*Omdisponering av
allmänna barnhu-
sets tillgångar*

förbundet Hem och Skola och ytterligare någon remissinstans avstyrker förslaget. Sedan kan jag hålla med om att det finns andra som har tillstyrkt förslaget. De flesta har lämnat det utan kommentar. Men så helt ensamma är vi inte.

Jag tycker också att de sista ändringarna som har gjorts i allmänna barnhusets direktion har givit den en mera ensidig sammansättning politiskt sett, och det kanske sammanhänger med att man håller på att försöka avveckla den. Men får den leva kvar, så utgår jag ifrån att den kan ges en mera allsidig sammansättning igen.

Min utgångspunkt är ändå att här finns en grupp människor som arbetar på ett bra sätt – och ett billigt sätt. De har i dessa dagar publicerat ett material om barnmisshandel som är det finaste jag har sett på området – bättre än vad socialstyrelsen, socialdepartementet och andra har gjort. Det är inte fråga om någon mossbelupen institution utan det är en levande institution. Och vad vinner vi på att avveckla den? Vi vinner ingenting. Tvärtom är det väl risk för att vi förlorar en viss grad av smidighet och ett visst mått av ideella insatser.

Jag kan inte se något annat än att det är fråga om en helt opåkallad åtgärd och att vi med förtröstan kan skjuta upp den och låta departementet tänka ytterligare på om man möjligen vill göra en delreform när det gäller dessa fastigheter. Men själva allmänna barnhuset är en alldeles för bra sak för att man nu skulle avveckla det genom ett förhastat beslut.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus må ju ha sin uppfattning, jag har min.

Vad är det för ideella människor, herr Romanus, som här arbetar på ett sådant sätt att det blir bra och billigt osv.? Det är väl människor som är anställda av allmänna barnhuset och som gör sin naturliga plikt som tjänstemän för att driva verksamheten framåt. Direktionen består av politiker och andra som sköter sitt jobb. Jag har väldigt svårt att förstå hur man från de utgångspunkterna skulle kunna bygga upp ett försvar för att behålla allmänna barnhuset. Jag vidhåller att det som institution har överlevt sig självt.

Herr Romanus kommer tillbaka till att den gamla direktionen med Göta Rosén i spetsen har sagt i sitt remissyttrande att allmänna barnhuset bör få vara kvar. Ja, herr Romanus det är väl inte så egendomligt. Människor som arbetar med en uppgift under lång tid och som har suttit med som ordförande i en direktion tycker att det skulle vara ytterst tråkigt om den försvinner. Det skulle både herr Romanus och jag säkert tycka om styrelser eller direktioner som vi har suttit i skulle försvinna. Men så kan man väl ändå inte göra – att man bara bygger beslutet på människor som har arbetat där.

Jag vill gärna vitsorda att Göta Rosén har gjort en alldeles utomordentlig insats inom svensk barnavård. Men därför kan ju inte vad hon har sagt vid ett speciellt tillfälle i en speciell fråga vara vägledande så att riksdagen av den anledningen skulle avstå från att ta saklig ställning. Det är ungefär så som vi ser på detta problem.

Fru JOHANSSON i Hovmantorp (s):

Herr talman! Proposition nr 137, som vi nu diskuterar, upplever jag som en kompromiss mellan fosterbarnsutredningens förslag – att avyttra allmänna barnhusets fastigheter och överföra kapital och fonder till allmänna arvsfonden – och de kritiska synpunkter på detta förslag som inkom bl. a. från allmänna barnhusets dåvarande styrelse.

Kompromissen garanterar på nästan samtliga punkter att arbetet skall fortsätta i samma anda som hittills men under andra former. Arbetet har under årens lopp förändrats av naturliga skäl – socialvårdsförbunden har upplösts, fosterhemsförmedlingen har överförts till landstingen, m. m.

Allmänna barnhusets verksamhet har under senare år mer inriktats på forskningsverksamhet och stöd åt försöksverksamhet, och denna inriktning skall ju fortsätta under forskningsdelegationens ansvar.

Barnhuset har dock under sin verksamhet kunnat följa upp pågående forsknings- och försöksverksamhet med s. k. kontaktkonferenser. Innan kursmaterialet om barnmisshandel var klart att skickas ut hade vi haft 16 konferenser på Sättra för att diskutera den allvarliga frågan. Vi tror att det blir nödvändigt med många konferenser för att detta problem skall tas riktigt på allvar av berörda parter.

Vi har haft konferenser och diskuterat Skåneprojektet med fosterförelärdar, en grupp som visat stort intresse för kunskaper på detta område. Nämnden för internationell adoption har vi kunnat hjälpa med konferenser, och vi har stött upplysningen kring barnomsorgsgruppens arbete när det gäller föräldrautbildningen.

Barnmisshandelsutredningen kommer säkert att leda fram till förslag om en försöksverksamhet med nya behandlingsformer för att hjälpa krisdrabbade familjer, och min förhoppning är att forskningsdelegationen skall prioritera denna verksamhet.

Kursverksamheten ute i kommunerna kanske också leder till behov av nya kontaktkonferenser, och både detta och eventuell forskning och försöksverksamhet behöver föras ut till många grupper i vårt socialvårdsarbete. Det är därför jag tycker att fonden skall kunna ge anslag till sådan verksamhet.

Barnhuset bidrar till utvärderingen av Skåneprojektet, och detta behöver också föras ut, liksom resultatet i form av nya arbetsmetoder på socialvårdens område.

Det är inte vår avsikt att forskningsdelegationen skall bedriva denna verksamhet i egen regi, men den skall väl kunna bidra med medel och komplettera den upplysningsverksamhet som bedrivs av andra på detta område.

Regeringen skall ju utse det organ som skall handha utdelningen av medel, och finner regeringen det alltför betungande för forskningsdelegationen, så kan den pröva andra former för detta.

Men det är väl ändå på det viset att står det inte i ändamålsparagrafen, så är det svårare att få medel, och det är svårare för dem som vill söka bidrag att upptäcka att denna möjlighet uppgetts av socialministern i skriv-

Nr 124

Onsdagen den
12 maj 1976

*Omdisponering av
allmänna barnhu-
sets tillgångar*

Onsdagen den
12 maj 1976

*Omdisponering av
allmänna barnhusets
tillgångar*

ningen i propositionen.

Vi hävdar inte i motionen att konferenserna måste förläggas till Sättra men vill att man vidare prövar frågan om huvudbyggnadens framtida användning. Det kanske är möjligt att upplåta den exempelvis till utflyktsmål för de dagläger som barnstugeutredningen talar om i sitt betänkande Barns sommar. Men det finns även barn med särskilda behov inom det län där Sättra ligger och inom den kommunen, som här kan få ett utflyktsmål i god natur och miljö. Det bör emellertid också vara möjligt att hit förlägga kontaktkonferenser, för även om kommunikationerna kan vara besvärliga, så erbjuder platsen en stimulerande miljö för dem som har ett tungt och ansvarsfullt vardagsarbete ute på det sociala fältet.

Sättra bruks anställda garanteras genom propositionen fortsatt arbete, och de har uttalat tillfredsställelse över propositionens förslag. Den ovisshet de kände efter fosterbarnsutredningens förslag har förbytt i tillförsikt.

De anställda på barnhuset kommer delvis att fortsätta med uppgifter förknippade med fastighetsförvaltning bl. a., och några avgår med pension.

Propositionen har gett våra föregångare betyget godkänd för de inköp direktionen genom åren gjort, och man har talat om de goda insatserna för våra barn. Därför är det min tro att man kommer att sträva efter att fortsätta i samma anda. Men vi vill att riksdagen ger regeringen i uppdrag att tillgodose motionskravet om ändring av 2 § i den stadga som skall gälla för Allmänna barnhusets fond och den fortsatta användningen av Sättra bruks huvudbyggnad. Jag ber därför att härvidlag få yrka bifall till motionen 2269 och i övrigt bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet nr 38.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Ulla Johansson säger att det här är en kompromiss mellan utredningens förslag och de kritiska synpunkter som har framförts och att kompromissen skulle garantera fortsatt verksamhet efter samma linjer. Ja, jag kan förstå att om man har varit med om att avstyrka utredningsförslaget och nu finner att vi står i en konfrontationssituation mellan två ungefär lika starka delar av riksdagen, så vill man gärna se detta som en kompromiss. Men jag tror tyvärr inte att det med bästa vilja i världen kan sägas att det är en kompromiss mellan vad allmänna barnhuset har sagt i sitt remissyttrande och utredningens förslag.

I remissyttrandet kritiseras det att man skall avveckla allmänna barnhuset – det görs inget speciellt nummer av om det skall överföras till allmänna arvsfonden eller om det skall föras till någon annan institution. Remissyttrandet argumenterar för – och det tycker jag är riktigt – bevarandet av allmänna barnhuset. Det önskemålet tillgodoses inte med förslaget. Propositionen garanterar bara att avkastningen av tillgångarna kommer att gå till någonting som är till nytta för barn. Men den garanterar inte alls att just den verksamhet som allmänna barnhuset drivit på senare tid skall fortsätta, utan alltihop skall inordnas under socialdepartementet.

Jag kan inte inse att allmänna barnhusets synpunkter i remissyttrandet eller de andra kritiska synpunkterna därmed har tillgodosetts. Det enda

som har tillgodosetts är de rent juridiska synpunkter som framförts av kammarkollegiet om att allmänna arvsfonden inte är lämplig att överflytta tillgångarna till. Men när det gäller själva saken innebär förslaget ändå att allmänna barnhuset försvinner.

Det har varit en period av osäkerhet, och jag kan också förstå att det kan vara skönt för de anställda vid t. ex. Sättra Bruk att slippa osäkerheten och få sin sysselsättning säkrad. Men kvar står att bifaller man propositionen försvinner allmänna barnhuset, och vi har inga garantier för vad dessa medel kommer att användas till, bara att de kommer att inordnas under socialdepartementet. Några vinster står inte att göra med detta. Några sådana har inte heller kunnat påvisas här i diskussionen.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Det är inte så att medlen kommer att försvinna, herr Romanus. De kommer att överföras till annan verksamhet med samma syfte som allmänna barnhuset har haft.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. samt 3:o) utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motionen nr 2269 av fru Johansson i Hovmantorp och fru Lundblad, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Romanus begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 38 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156

Nej - 156

Avstår - 1

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, var-
efter på herr talmannens anmodan herr Strömberg i Botkyrka (fp) ur
urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla
nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bi-
fallit reservationen av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

§ 8 Arbetsmiljöfrågor

Föredrogs socialutskottets betänkande 1975/76:40 med anledning av
motioner om vissa arbetsmiljöfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna
1975/76:312 av herr Karlehagen m. fl. (c, m, fp) såvitt nu var i fråga
(yrkandet 2),

1975/76:357 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställtts att riks-
dagen hos regeringen begärde en samlad översyn av frågan om en ut-
vidgad utbildningsverksamhet inom arbetsmiljöområdet och att åtgärder
vidtogs för att tillgodose aktuella forskningsbehov samt därvid uttalade

1. att initiativ togs i syfte att i arbetarskyddsstyrelsens regi såväl cen-
tralt som regionalt flerveckors- och flermånaderskurser för skyddsom-
bud anordnades, varvid arbetsköparna svarade för utbildningskostnader-
na,

2. att arbetarskyddsstyrelsen borde ges erforderliga resurser och tjäns-
ter för att snabbast möjligt kunna tredubbla utbildningskapaciteten för
företagshälsovårdens personalkategorier,

3. att yrkesmedicinska kliniker med såväl medicinsk som teknisk del
inrättades vid regionsjukhusen i Umeå, Linköping och Uppsala, såvitt
möjligt före 1976 års utgång,

4. att utbildningsmöjligheter tillskapades så att yrkesmedicinska mot-
tagningar med såväl medicinsk som teknisk del kunde upprättas på varje
länssjukhus före 1985,

5. att en utredning tillsattes för att samordna och klassificera den ut-
bildning som bedrevs vid olika grenar av högskolan och arbetarskydds-
styrelsen och att därvid förslag även upprättades om innehållet i en flerårig
yrkeshygienikerutbildning med såväl biologisk som teknisk inriktning
på högskolenivå,

6. att arbetarskyddsstyrelsens tillsynsavdelning gavs utökade resurser
för anvisningsarbete, så att de erfarenheter och forskningsresultat som
vanns snabbt kunde resultera i åtgärder på arbetsplatserna.

7. att all information inom företag och myndigheter som behövdes
för arbetsmiljöstudier borde vara tillgänglig för de arbetande, fackför-
eningarna och offentliga organ samt utredare som de arbetande, fack-
föreningarna eller de offentliga organen önskade använda sig av,

1975/76:474 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen skulle

1. hos regeringen begära kompletterande utredningsdirektiv för företagshälsovårdens utbyggnad enligt principen att den underställdes landstingens huvudmannaskap samt ställdes under de anställdas insyn och kontroll,

2. uttala att i de föreslagna kompletterande utredningsdirektiven borde anges ett utbyggnads- och utbildningsprogram för full företagshälsovård enligt i motionen angivna siffernormer fram till år 1985,

3. uttala att de grundläggande kostnaderna för företagshälsovården borde tas ut via avgifter från arbetsköparna,

1975/76:564 av herr Hallgren m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen uttalade som sin mening att det i arbetarskyddslagen infördes bestämmelser som förbjöd enmansbetjäning på normalgodståg och expressgodståg,

2. att riksdagen hos regeringen begärde att förslag om erforderlig ändring i arbetarskyddslagen skyndsamt utarbetades och förelades riksdagen,

1975/76:754 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till ändringar i arbetarskyddslagen och att arbetarskyddsstyrelsen gavs i uppdrag att initiera kompletterande tillämpningsanvisningar, innebärande

1. att bestämmelser infördes i syfte att minska arbetshets och utslagning genom bl. a. stadgande om 10-minuterspauser jämte andra åtgärder som i motionen föreslagits beträffande löpandebandsarbeten m. m.,

2. att lokal fackorganisation ägde rätt att förbjuda ackord och andra prestationslöner vilka utgjorde en fara för arbetsmiljön,

3. att, beträffande personalstyrkornas storlek, den lokala fackorganisationen tillerkändes förhandlingsrätt samt vid behov vetorätt i fall där överenskommelse ej kunnat träffas,

4. att lokal fackorganisation skulle äga rätt att stoppa prestationsupptrivande tidmätning eller motsvarande rationaliseringsmetoder,

1975/76:755 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att uttala sig för att i lag förbjuda import av asbest och asbesthaltigt material samt användning av sådant material och att sådan lag försågs med bestämmelser om ytterligt restriktiva dispensmöjligheter enligt vad i motionen anförts,

2. att frågan om ersättningsskyldighet till dem som konstaterades ha drabbats av asbestbetingad cancer eller lungfunktionsnedsättning fastställdes i sådan lagstiftning,

3. att hos regeringen begära att framlagda förslag utarbetades och förelades riksmötet,

1975/76:1234 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemstälts

1. att riksdagen uttalade att de psykosociala arbetsmiljöproblemen ägnades ökad uppmärksamhet bl. a. genom forskningsprojekt inom ramen för arbetarskyddsfondens verksamhet,
2. att riksdagen beslutade att hos regeringen begära en utredning om ändring av gällande statsbidragsregler för företagshälsovården i syfte att stimulera företagen till en ökad satsning på en fullständig företagshälsovård omfattande även den tekniska delen,
3. att riksdagen beslutade att hos regeringen begära en utredning om inrättande av en arbetsmiljöfond, finansierad av näringslivet och staten, för att möjliggöra viktiga arbetsmiljöförbättringar i äldre företag i enlighet med vad som anförts i motionen.

1975/76:1243 av herr Hallgren m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen beslutade anta av motionärerna föreslagna ändringar i arbetarskyddslagen, innebärande

att skyddsombud skulle utses dels av kollektivavtalsbunden facklig organisation, dels av annan facklig organisation som företrädde minst en femtedel av arbetstagarna på arbetsstället,

att de anställdas företrädare i skyddskommitté skulle utses dels av kollektivavtalsbunden organisation som företrädde minst en tredjedel av arbetstagarna på arbetsstället, dels av annan lokal facklig organisation som företrädde två tredjedelar av arbetstagarna, samt

att fördelningen av skyddsombud och arbetstagarrepresentanter i skyddskommitté – då mer än en arbetstagarorganisation var berättigad att utse skyddsombud resp. företrädare – skulle i princip ske i förhållande till antalet arbetstagare som resp. organisation företrädde, dock att den kollektivavtalslutande organisationen erhöll minst ett skyddsombud resp. en företrädare.

1975/76:1247 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att polismän, åklagare och domare utbildades och fick som särskild uppgift att handlägga samtliga arbetsolycksfall och fall av yrkessjukdomar inom vart och ett av yrkesinspektionens 19 distrikt och att riktlinjer och planläggning för en härför erforderlig informationsverksamhet skyndsamt planerades.

1975/76:1249 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen begärde

1. att förslag snarast framlades om rätt för lokal fackförening att – i avvaktan på sådana tekniska lösningar som avlägsnade riskmoment – avbryta ett arbete när överskridande av ett hygieniskt gränsvärde skett,
2. att initiativ togs till att före 1976 års utgång framta dokumentation för stipulerade hygieniska gränsvärden med motiveringar till de satta nivåerna,
3. att förteckningen över ämnen för vilka hygieniska gränsvärden

åsatts kompletterades, så att den kom att uppta 500 av de vanligaste sådana ämnena i svensk industri mot de f. n. ca 120 registrerade ämnena,

4. att jämväl initiativ togs till motsvarande gränsvärden avseende fysikaliska risker, typ värme-kyla, buller, vibrationer, belysning etc.,

5. att initiativ togs i syfte att en utvärdering skedde av uppgifter om sambandet mellan cancer och yttre kemiska orsaker, att en kostnadsberäkning skedde av de totala utgifterna för cancervård och forskning per år i Sverige och att det utreddes vilken fem- respektive 10-årsöverlevnad som därvid uppnåddes för respektive cancerformer,

6. att alla ämnen som var eller starkt misstänktes vara cancerframkallande åsattes det hygieniska gränsvärdet 0 (noll) före år 1980 och att erforderliga tillämpningsanvisningar blev utarbetade,

1975/76:1262 av herr Johansson i Malmö m. fl. (s),

1975/76:1276 av herrar Lövenborg (vpk) och Hallgren (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om förslag till lag i syfte att förbjuda dieseldrift under jord,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om att åtgärder vidtogs för att i övrigt begränsa användningen av dieseldrift på arbetsplatser,

1975/76:1289 av herr Olsson i Stockholm m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen uttalade sig för att i arbetarskyddslagen infördes en bestämmelse om förbud mot användning av epoxiprodukter på rörliga arbetsplatser samt hos regeringen begärde förslag härtill,

1975/76:1292 av herr Pettersson i Västerås m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde

1. dels att flerspråkiga, branschvis tillämpliga informationer om arbetarskyddsbestämmelser utarbetades och tillställdes företagen, dels att riksdagen jämväl uttalade att företagen ålades att utarbeta och tillhandahålla motsvarande lokalt aktuella upplysningar om säkerhets- och arbetsmiljöbestämmelser,

2. att frågan om språkutbildning av skyddsombuden skyndsamt upptogs till prövning,

1975/76:1296 av herrar Sellgren (fp) och Jonsson i Alingsås (fp) samt

1975/76:2064 av herr Ahlmark m. fl. (fp).

Utskottet hemställde

1. beträffande företagshälsovårdens utbyggnad m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:474,

2. beträffande obligatorisk företagshälsovård att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2064 yrkandet 2,

3. beträffande en utredning om statsbidragsregler för företagshälsovård att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1234 yrkandet 2,
4. beträffande en samlad översyn av utbildningsverksamheten inom arbetsmiljöområdet m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:357,
5. beträffande åtgärder för utbildning av yrkeshygieniker att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:312 yrkandet 2,
6. beträffande utbildning av polismän, åklagare och domare i arbetsmiljöfrågor m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1247.
7. beträffande språkutbildning av skyddsombud samt flerspråkig information om bestämmelser på arbetarskyddets område m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1292,
8. beträffande psykosociala arbetsmiljöproblem att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1234 yrkandet 1,
9. beträffande hygieniska gränsvärden m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1249 yrkandena 2, 3, 4 och 6,
10. beträffande förbud mot import av asbest att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:755 yrkandet 1 och yrkandet 3 delvis,
11. beträffande skärpning av asbestanvisningarna att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1296,
12. beträffande förbud mot dieseldrift under jord m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1276,
13. beträffande utseende av skyddsombud och skyddskommittéer m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1243,
14. beträffande lokal facklig organisations rätt att avbryta arbete m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1249 yrkandet 1 och motionen 1975/76:754 yrkandena 2, 3 och 4,
15. beträffande arbetstagarnas medinflytande i arbetsmiljöfrågor att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2064 yrkandet 1,
16. beträffande arbetstagarnas representanter i yrkesinspektionsnämnderna m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1262,
17. beträffande utvärdering av sambandet mellan cancer och yttre kemiska orsaker m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1249 yrkandet 5,
18. beträffande ersättning i samband med asbestbetingad cancer att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:755 yrkandet 2 och yrkandet 3 delvis,
19. beträffande åtgärder för att minska arbetsintensiteten att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:754 yrkandet 1,
20. beträffande enmansbetjäning på normal- och expressgodståg att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:564,
21. beträffande förbud mot användandet av epoxiprodukter på rörliga arbetsplatser att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1289,
22. beträffande utredning om en arbetsmiljöfond att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1234 yrkandet 3.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande företagshälsovårdens utbyggnad m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:474 gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

2. beträffande en utredning om statsbidragsregler för företagshälsovård av herr Andreasson i Östra Ljungby, fröken Andersson och fru Wigenfeldt samt herr Karlhagen (samtliga c) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1234 yrkandet 2 gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

3. beträffande en samlad översyn av utbildningsverksamheten inom arbetsmiljöområdet m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:357 gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

4. beträffande utbildning av polismän, åklagare och domare i arbetsmiljöfrågor m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1247 gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

5. beträffande språkutbildning av skyddsombud samt flerspråkig information om bestämmelser på arbetarskyddets område m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1292 gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

6. beträffande psykosociala arbetsmiljöproblem av herr Andreasson i Östra Ljungby, fröken Andersson och fru Wigenfeldt samt herr Karlhagen (samtliga c) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1234 yrkandet 1 gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

7. beträffande hygieniska gränsvärden m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1249 yrkandena 2, 3, 4 och 6 gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

8. beträffande förbud mot import av asbest och asbesthaltigt material m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:755 yrkandet 1 och yrkandet 3 delvis gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

Arbetsmiljöfrågor

9. beträffande förbud mot dieseldrift under jord m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 12 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1276 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

10. beträffande utsecnde av skyddsombud och skyddskommittéer m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1243 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

11. beträffande lokal facklig organisations rätt att avbryta arbete m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1249 yrkandet 1 och motionen 1975/76:754 yrkandena 2, 3 och 4 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

12. beträffande utvärdering av sambandet mellan cancer och yttre kemiska orsaker m. m. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 17 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1249 yrkandet 5 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

13. beträffande åtgärder för att minska arbetsintensiteten av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 19 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:754 yrkandet 1 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

14. beträffande enmansbetjäning på normal- och expressgodståg av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 20 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:564 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

15. beträffande förbud mot användandet av epoxiprodukter på rörliga arbetsplatser av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1289 gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

16. beträffande utredning om en arbetsmiljöfond av herr Andreasson i Östra Ljungby, fröken Andersson och fru Wigenfeldt samt herr Karlehagen (samtliga c) som ansett att utskottet under 22 bort hemställa att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1234 yrkandet 3 gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande utsecnde av skyddsombud och skyddskommittéer av

herrar Carlshamre (m) och Åkerlind (m),

2. beträffande obligatorisk företagshälsovård, skärpning av asbestanvisningarna och de anställdas inflytande över arbetsmiljön av herr Romanus (fp).

Nr 124

Onsdagen den
12 maj 1976

Arbetsmiljöfrågor

Herr KARLEHAGEN (c):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 40 slås inledningsvis fast att ett omfattande reformarbete på arbetsmiljöns område har pågått under de senaste åren. Därigenom har förhållandena på våra arbetsplatser förbättrats. Men det råder inget tvivel om att insatserna på en rad områden fortfarande behöver ökas. Ytterligare förbättringar bör komma bl. a. som resultat av de förslag som arbetsmiljöutredningen presenterat. Vi hoppas även på snabba resultat av utredningen av företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten. Det är särskilt viktigt att de frågor som rör rekrytering och utbildning av personal inom företagshälsovården och yrkesmedicin får en snabb lösning. Annars är risken att samhällets strävanden att förbättra situationen på arbetsplatserna försvåras av problemen att rekrytera lämplig personal.

Den tekniska utvecklingen har medfört att de tyngsta arbetsuppgifterna i stor utsträckning har övertagits av maskiner. Detta har naturligtvis i de flesta fall förbättrat människornas arbetssituation. Samtidigt har utvecklingen lett till att vi fått nya tillverkningsprocesser och nya ämnen som kan medföra påfrestningar och hälsorisker på arbetsplatserna. De problem som sammanhänger med den fysiska miljös omfattning och med effekterna av olika kemikalier har ägnats en ganska stor uppmärksamhet. Dessa miljöproblem är ofta av direkt och påtaglig natur.

På senare tid har även de psykosociala arbetsmiljöproblemen diskuterats mer än tidigare. På detta område möter vi problem och effekter som är svåra att mäta och registrera. Därför behöver den forskning som arbetar med att föra utvecklingen på detta område framåt stimuleras. Det gäller även att så snabbt som möjligt att komma dithän att nya rön kan tillämpas i den praktiska arbetssituationen. Detta är desto mer angeläget som olika undersökningar visar att många människor upplever sitt arbete som psykiskt påfrestande. Många arbetar under ett psykiskt tryck som medför alltför hårda påfrestningar på den mänskliga organismen. Följden blir vantrivsel i arbetet, ökad sjukfrånvaro och kanske utslagning från arbetslivet.

Dessa problem har under en följd av år aktualiserats i motioner i riksdagen från centerpartiet. Utskottet påpekar nu att en del är på gång inom detta område. Det är givetvis tillfredsställande att så är fallet, men vi anser inte att detta är tillräckligt. Dessa problem är så betydelsefulla att riksdagen bör uttala att de ges större utrymme inom det forsknings- och utvecklingsarbete som pågår på arbetsmiljöområdet. Jag yrkar därför bifall till reservationen 6.

När det gäller att förbättra arbetsmiljön har företagshälsovården en viktig uppgift. Men företagshälsovården är fortfarande ofullständigt utbyggd. En företagshälsovård som bara består av en medicinsk del kan inte fungera

effektivt. Företagshälsovårdens huvuduppgift måste vara av förebyggande art. Det måste därför finnas tekniker i de arbetsteam som skall samarbeta för att förbättra förhållandena på arbetsplatserna. Med hänsyn därtill måste statsbidragsreglerna utformas så att de stimulerar till en ökad satsning på en fullständig företagshälsovård, som även omfattar den tekniska delen. F. n. utgår bidrag från försäkringskassan till det sjukvårdsarbete som utförs inom företagshälsovården. Kostnaden för den tekniska funktionen kan däremot inte till någon del täckas av statsbidrag. Detta kan motverka en satsning på den förebyggande verksamheten.

I reservation 2 föreslår vi att det statliga stödet till företagshälsovården bör få en annan inriktning. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Herr talman! Trots den reformverksamhet som ägt rum finns det fortfarande många arbetsplatser som är i stort behov av arbetsmiljöförbättrande åtgärder. Detta gäller framför allt företag vilkas lönsamhet varit så svag att företagen skulle ha tvingats lägga ned sin verksamhet om man vidtog omfattande arbetsmiljöförbättrande åtgärder. Det får inte vara så att de anställda har att välja mellan att arbeta i en hälsovådlig miljö och att bli utan arbete. Därför är det nödvändigt att skapa förutsättningar för en bättre arbetsmiljö, även för dem som arbetar i äldre och dåligt lönsamma företag.

Under år 1974 fick vinstgivande företag göra avsättningar till arbetsmiljöfonder på för företagen gynnsamma ekonomiska villkor. Dessa möjligheter kan inte utnyttjas av företag med svag lönsamhet. Utskottet framhåller att staten har åtagit sig att till ett belopp av 200 milj. kr. under åren 1975 och 1976 teckna garanti för lån som skall användas till att finansiera förbättringar av arbetsmiljön, i första hand i mindre och medelstora företag.

Detta är en klart otillräcklig satsning för att förbättra arbetsmiljön i ekonomiskt svaga företag. För att kunna lösa dessa problem måste man enligt vår mening komma fram till en ordning som innebär att kostnaderna för arbetsmiljöförbättringar till viss del fördelas mellan olika företag med hänsyn till ekonomisk bärkraft. Det skulle kunna ske genom någon form av allmän arbetsmiljöfond som finansieras av näringslivet och staten. Ur en sådan fond skulle medel kunna utgå till arbetsmiljöförbättringar i ekonomiskt svaga företag.

I reservationen 16 tar vi upp detta problem, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna.

Herr HAGBERG i Borlänge (vpk):

Herr talman! I januari kom arbetsmiljöutredningens slutbetänkande. Under en följd av år har riksdagen hänvisat till denna utredning som motivering för att avslå angelägna arbetsmiljökrav.

Vi har i dag stora arbetsmiljöproblem som måste lösas. Utredningens förslag är därför en besvikelse när man ser till det konkreta innehållet. Utredningen har visserligen i sina motiveringar satt upp bättre målsättningar än tidigare för en bättre arbetsmiljö, men vad som är kännetecknande för förslaget är bristen på förpliktande målsättningar och medel att förverkliga dessa. Bättre arbetsmiljö ses fortfarande som en samarbetsfråga mellan ar-

betsköparna och de fackliga organisationerna och inte som en kampfråga.

Denna fråga – huruvida arbetsmiljöns förbättring skall ske via samarbete med arbetsköparna eller skall vara en kampfråga – har inte diskuterats i den remiss som behandlats bland skyddsombuden på arbetsplatserna. Detta remissarbete har rönt mindre intresse än det föregående om arbetsmiljön. De hårt styrda frågorna och den korta remisstiden har säkert bidragit härtill.

Arbetsmiljöutredningen har anpassat sitt förslag till det kapitalistiska samhället och dess ramar. Man har inte dragit några lärdomar av arbetsmiljöns utveckling.

Under 1950- och 1960-talen genomgick arbetslivet en omfattande teknisk förändring. Detta var en tvingande nödvändighet i det kapitalistiska Sverige där profitjakten styr utvecklingen. I kapitalisternas ständiga jakt efter högsta möjliga profit krävs ökade kapitalinsatser i fasta anläggningar, byggnader, maskiner o. d. Men profiten kan då bara upprätthållas genom ökad utsugning av lönarbetarna.

En omfattande effektivisering av arbetsprocesserna är därför nödvändig för att upprätthålla och öka lönsamheten för kapitalet. Resultatet av denna utveckling är att de stora arbetsplatserna ökar i antal. Skiftarbetet och andra former för obehövlig arbetstid har ökat i omfattning. Effektivare prestationslönesystem med premie samt merit- och arbetsvärdering har införts.

Statliga industrier, statens affärsverk och hela den offentliga sektorn är en del av den kapitalistiska ekonomin. Privatföretagens effektivitets- och rationaliseringsmetoder sprids också i allt snabbare takt på alla sektorer av arbetsmarknaden bland såväl arbetare som tjänstemän i låg- och mellanställning.

Flertalet lönarbetare får i dag bättre utbildning än tidigare, men samtidigt hänvisas allt fler till monotona och tråkiga arbeten. Även denna utveckling gäller på samtliga sektorer av arbetsmarknaden. Den drabbar såväl arbetarna som lågavlönade tjänstemän och stora grupper tjänstemän i mellanställning.

De ökade fysiska hälsoriskerna – luftföroreningar, giftiga ämnen, buller, drag, belysning, dåliga arbetsställningar o. d. – har stått i centrum för arbetsmiljödebatten det senaste årtiondet. Dålig fysisk arbetsmiljö skadar, dödar och slår ut allt fler i förtid.

Försämring av den fysiska arbetsmiljön för stora grupper har överskuggat det övergripande arbetsmiljöproblemet. Den ständigt ökade arbetstakten drabbar alla oavsett om de har en bra, en hygglig eller en dålig fysisk arbetsmiljö.

Man måste bestämt vända sig mot påståenden att den vetenskapliga och tekniska utvecklingen, behovet av nya produkter och behovet av rationaliseringar automatiskt medför ökade hälsorisker i arbetet. Modern teknik skulle tvärtom kunna göra produktionen långt mer mänsklig. Det är i stället produktionens kapitalistiska form som skapar riskerna och ökar antalet olycksfall och sjukdomar. Profithänsynen får väga tyngre än hänsynen till arbetarnas hälsa. Därför brukas kemiska ämnen i produktionsprocessen trots att deras oskadlighet inte kan garanteras eller att deras skadeverkningar t. o. m. är kända. Andra former av dålig fysisk arbetsmiljö behålls därför

att förbättringar inkräktar på kapitalisternas profiler.

På samma sätt är det med den ständiga ökningen av arbetstakten. Ökad arbetsintensitet är en lag under kapitalismen, ett av de främsta medlen att öka mervärdet och profiten. Det är därför som inga avgörande förbättringar av arbetsmiljön skett under 1970-talet, trots ökade ekonomiska satsningar från statsmakterna.

Enligt den statistik som arbetsmiljöutredningen själv presenterade i sitt delbetänkande 1973 dog under 1960-talet 3 188 av sina jobb, 18 539 invalidiserades och 1 172 094 skadades. Därtill kom 17 401 registrerade med yrkessjukdomar.

Några avgörande förbättringar av arbetsmiljön har inte skett under 1970-talet. I stället har nya arbetsmiljöfaror tillkommit eller uppmärksamrats. Flera arbetare har förgiftats och avlidit av vinylklorid, som framkallar levercancer. Nervskador har förorsakats av reabränsle och nerv- och hjärnskador av färger och lösningsmedel.

Sambandet mellan arsenik och cancer är klarlagt liksom sambandet mellan asbest och cancer. Detta är bara några exempel på arbetsmiljörisiker som uppmärksamrats under 1970-talet.

Utslagningen och utsorteringen ur arbetslivet har blivit allt vanligare under senare år. Långtgående effektiviseringar och rationaliseringar, som medfört ökat prestationskrav och ökad arbetstakt, har genomförts.

Arbetslivet formas mer och mer för en elit av arbetare. Sjukskrivningarna ökar och är nu uppe i över 100 miljoner sjukskrivningsdagar per år.

Det motsvarar att ungefär 450 000 är borta från sina jobb varje dag. Undersökningar visar att ungefär 150 000 av dessa är borta på grund av stress, trötthet, magont och andra nervösa besvär.

Färska undersökningar och enkäter som gjorts bekräftar att oron för arbetsmiljön är större nu än tidigare. Jämför man Fabriksarbetareförbundets undersökning från 1968 och den nu 1975, så finner man att oron för arbetsmiljön har ökat. Den av LO redovisade undersökningen av kemiska risker understryker också Fabriks undersökning.

Arbetsmiljöutredningen föreslår en ramlagstiftning med endast allmänna målsättningar. Dessa målsättningar är i och för sig framsteg jämfört med tidigare. Men de är helt otillräckliga och till intet förpliktigande om det inte i lagen skrivs in hur de skall förverkligas. De riktiga målsättningarna är ju bra: att arbetsförhållandena skall anpassas efter människans förutsättningar, att arbetet skall upplevas som meningsfullt och berikande, att arbetarna skall kunna påverka sin arbetssituation, att arbetet skall utföras i en sund och säker miljö, att arbetslivet skall utformas så att det ger tryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall osv.

Utredningen föreslår som i den nuvarande lagen, att hörnpelare skall vara samarbete mellan arbetare och arbetsköpare. Några maktbefogenheter för arbetarna utöver redan erövrade finns inte i förslaget.

Arbetarskyddsstyrelsen får en central roll att mer detaljerat förverkliga lagen genom särskilda föreskrifter. Dessa skall utföras i samarbete mellan arbetsmarknadens partsinstanser centralt, SAF, LO och TCO. Under ar-

betarskyddsstyrelsens vingar skall de mer konkreta målsättningarna och anvisningarna utarbetas. Det finns redan exempel på hur det kommer att gå till. Asbestanvisningarna från hösten 1975 utgick från flera års överläggningar mellan parter på central nivå. När de sedan kom var de väl anpassade till vad arbetsköparna kunde gå med på. Lagen blir, som arbetskyddsstyrelsens chef Gunnar Danielson uttalat, effektiv först sedan arbetskyddsstyrelsen någon gång på 1980-talet utfärdat alla anvisningar.

En stor fråga bland skyddsombuden är den lag som vi nu har. Man har alltid klagat över lagens många "bör". Nu kan man kort säga att dessa "bör" och andra obestämdheter i lagen skall ersättas med arbetskyddsstyrelsens bedömningar. Arbetsmiljöutredningen har också tvingats ta upp frågan om den psykiska miljön, arbetshetsen och utslagningen, vilket är ett framsteg. Men dessa frågor finns i stort bara i en bilaga med uppsatser.

Till utskottet och arbetsmiljöutredningens försvar för den ramlagstiftning som föreslås hänvisar man till den s. k. medbestämmanderättslagen. Man säger att denna lag skall bidra till att förbättra arbetsmiljön och därför behövs inga detaljerade bestämmelser i arbetsmiljölagen vad gäller gränsvärden, arbetsintensitet, utslagning och utsortering. Regeringens förslag öppnar vägen för nya samarbetsavtal. Det innebär inga nämnvärda förändringar och ingen maktförskjutning till lönarbetarnas och facketes förmån. Medbestämmanderätten kan möjligen leda till att det kapitalistiska produktions sättet yttligt sett humaniseras. Bristerna målas över, men de verkliga mot sättningarna och konflikterna mellan kapital och arbete finns kvar. Drivkraften blir fortfarande produktion för profit, bara med den skillnaden att fackföreningarna tar huvudansvaret för rationaliseringar och personalpolitik. Produktion för profit kan leda till att fackföreningarna självmant uppger viktiga arbetsmiljökrav för att hålla företagets lönsamhet uppe.

Finns det någon fråga på en arbetsplats som verkligen har så mycket av lokal och daglig kamp som arbetsmiljön? Företagsledningarna genomför förändringar med jämna mellanrum, oavsett om det påverkar avtalet eller inte. I förslaget till medbestämmanderätt är fredsplikten skärpt, och den lokala strejkrätten finns inte med. Samarbetsavtalen kommer inte att lösa de avgörande arbetsmiljöproblem där arbetsköparintresset står emot lönarbetarnas intressen.

Förändringarna i arbetskyddslagen i januari 1974 utgick från målsättningen i lagens 39 §: "Arbetsgivare och arbetstagare skola samverka för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden." Denna utgångspunkt måste avvisas som felaktig. Samarbetsideologin har inte lett till några avgörande förbättringar av arbetsmiljön. Den kommer inte heller att göra det i framtiden. Trots detta bygger förslaget till arbetsmiljölag på samma lagparagraf: "Arbetsgivare och arbetstagare skola samverka ---."

Samarbetsideologin bygger på illusionen att arbetare och arbetsköpare har gemensamma intressen. Men kapitalisternas krav på ökad profit och lönarbetarnas krav på en god lön, lugn och arbetstakt, trygga anställningsförhållanden och riskfri arbetsmiljö är oförenliga. Kampen för en bättre arbetsmiljö är därför en viktig del av den oförsonliga kampen mellan kapital

Arbetsmiljöfrågor

och arbete. Det gäller också på de sektorer på arbetsmarknaden där det inte skapas några vinster. En bättre arbetsmiljö kan nås när samarbetspolitiken kastas över bord. Då kan arbetarna tillkämpa sig verkliga arbetsmiljöförbättringar.

Arbetsköparnas ägande av produktionsmedlen innebär att de har makt att styra arbetslivets och arbetsmiljöns utveckling. Det som kan ge arbetarna någon makt mot den makt arbetsköparna har i kraft av sitt ägande är att fackföreningarna för en aktiv kamp. Arbetsmiljölagstiftningen måste inriktas på att stödja denna kamp. Facket måste alltid kräva att åtgärder från samhällets sida skall ha till syfte att underlätta lönarbetarnas kamp för en bättre arbetsmiljö.

Utifrån dessa utgångspunkter anser vi inom vpk att arbetsmiljöutredningens förslag är otillräckligt. Vi har därför till årets riksdag framställt förslag i ett flertal motioner, vilka nu har buntats ihop i ett enda betänkande. Det är förslag på avgörande områden för en snabb förbättring av arbetsmiljön.

De övergripande arbetsmiljöproblemen är, som jag tidigare nämnde, den höga arbetstakten och den alltmer ökande arbetsintensiteten såväl inom industrin som på andra verksamhetsområden. Stressjukdomar och utslagningar ökar på grund av den högt uppdrivna takten. Nya arbetsorganisationer, självstyrande grupper och produktionsgrupper utnyttjas av arbetsköparna för att driva upp arbetstakten. För att förbättra den psykiska arbetsmiljön och arbetsmiljön i övrigt krävs att arbetarnas organisationer, dvs. fackföreningarna, grupperna, klubbarna och avdelningarna har avgörande maktbefogenheter. Dessa maktbefogenheter skall kunna användas för att tvinga fram arbetsmiljöförbättringar t. ex. lägre arbetstakt. Arbetarna och arbetsköparna har, som jag tidigare sagt, motstridiga intressen. En lagstiftning för att minska arbetsintensiteten måste därför i alla led utgå från att förhindra utslagning och utsortering, och därför måste lagen stödja arbetarnas kamp och intressen. Vi föreslår därför att lokal fackförening skall ha rätt att förbjuda ackordsarbete och andra prestationslöner, att den lokala fackföreningen skall kunna förhandla om personalstyrkornas storlek och även ha vetorätt om inte överenskommelse kan träffas, att den lokala fackliga organisationen skall ha rätt att stoppa tidmättnings-, produktions- och rationaliseringsmetoder.

Personalstyrkornas storlek är en mycket viktig fråga. Det är därför ingen tillfällighet att sjukhuspersonalen i Stockholm för en tid sedan och i Göteborg i söndags demonstrerade för bättre arbetsvillkor. Det gällde en huvudfråga: Mer personal – anställ fler! Man kan också dra parallellen till de brevbärare i Luleå som f. n. vägrar dela ut gruppkursband på grund av den hårda arbetsbördan. Lösningen är också där att anställa fler.

Alla de frågor som vpk tagit upp om fackliga rättigheter har arbetsmarknadsministern skjutit på framtiden i en utredning. Här passar verkligen talesättet in: Medan gräset gror så dör kon. Så allvarligt ställt är det med arbetsmiljön på det här området där utslagning och utsortering ökar alltmer dag för dag.

En annan fråga av stor vikt för att mildra de värsta åkommorna av den

höga arbetstakten är de regelbundna pauserna. Arbetsmiljöutredningen har ju föreslagit pauser men överlåtit åt arbetarskyddsstyrelsen att avgöra när de skall tillämpas. Vi anser att det måste ankomma på den lokala fackliga organisationen att avgöra när pauser skall införas i den ordinarie arbetstiden.

Gränsvärdena är i dag riktlinjer för hur den fysiska arbetsmiljön skall se ut. Utskottet avvisar vpk:s förslag med hänvisning till vad arbetsmiljöutredningen föreslagit och till det som i dag sker i arbetarskyddsstyrelsen. Då får vi som hittills en samverkan mellan arbetsmarknadens parter för att fastställa gränsvärden, vilket i realiteten innebär att gränsvärdena blir förhandlingsbara. Vad som är märkligt här är väl att ett arbetarparti ställer sig bakom tanken att arbetarnas hälsa är förhandlingsbar.

Vi har krävt att man skall ta fram dokumentation för de gränsvärden vi har i dag, upplysa om vilka motiveringar som ligger bakom de olika nivåer man fastställt, att man skall komplettera förteckningen över de hygieniska gränsvärdena så att de upptar 500 i stället för de 120 vi har i dag, ta initiativ för att motsvarande gränsvärden införs när det gäller den fysikaliska risken av typ värme, kyla, buller, vibration och belysning och att alla ämnen som är starkt misstänkta för att vara cancerframkallande åsätts hygieniska gränsvärdet 0 före 1980.

Vad gäller det första yrkandet om dokumentation blir man förskräckt över utskottets nonchalans. De nya anvisningar som är ute på remiss hänvisar till flera källor, bl. a. till den tjeckiska och den amerikanska gränsvärdeslistan. Men hur skall detta gå ihop? De listorna är i många stycken motsägelsefulla. Vilka bedömningar och avvägningar har arbetarskyddsstyrelsen gjort beträffande de olika ämnena? Det är i det nya förslaget till gränsvärdeslista som är ute på remiss inga drastiska förändringar som skett. Ett exempel: Toulou sänks från 100 till 80 ppm. 100 är det amerikanska värdet, det tjeckiska är 500 ppm, det polska 25 och i Sovjet och Ungern har man 13.

Utskottet menar att visst kan man få reda på dokumentationen – det är bara att gå och leta i arbetarskyddsstyrelsens handlingar. Inte kan det väl vara så att man på allvar menar att den som är intresserad av vilken värdering man har gjort av gränsvärdena skall gå och gräva i en myndighets handlingar? Det bör väl vara så att myndigheten skall vara skyldig att dokumentera varför ett visst gränsvärde har satts till en viss nivå. Det vore väl inte heller för mycket begärt att den myndigheten på svenska språket i arbetsmiljöpressen redogjorde för sin dokumentation och de avvägningar man har gjort. Inte heller vill utskottet biträda att listan utökas. Det må vara ett bevis på utskottets målsättning.

Vidare avvisas vpk:s krav på att alla cancerframkallande ämnen skall åsättas gränsvärde 0. Det återspeglar återigen den nonchalans mot arbetarnas hälsa som varit genomgående under en följd av år.

Vi inom vpk har också föreslagit år från år att skyddsombuden och den lokala fackföreningen skall få större makt att avbryta farliga arbeten. I linje med detta ligger också att de skall ha rätt att avbryta arbeten som har överskridit ett visst gränsvärde. Vem kan ha någonting emot att ett arbete

avbryts intill dess att gränsvärdet underskridits? Ja, det finns bara en – arbetsköparen. Vi föreslår att skyddsombudets avbrytande av arbetet skall gälla tills gränsvärdet inte överskrids. I dag har skyddsombuden inte några sådana befogenheter. 40 b § arbetskyddslagen räcker inte till.

När det gäller företagshälsovården hänvisar utskottet till arbetsmarknadsministrerns tillsättande av en utredning och till LO/PTK-SAF-avtalen. Kravet i motionen 474 på en konkret målsättning avvisas – att landstinget skall vara huvudman, att den lokala fackföreningen skall ha ett avgörande inflytande över företagshälsovårdens utformning och att ett program fram till 1985 för företagshälsovården skall ge 250 företagsläkare och skyddsingenjörer samt 4 000 företagssjusköterskor. Den utredning som är tillsatt har ingen sådan konkret målsättning utan direktiven är i stort sett allmänt hållna.

Man kan fråga sig hur det är ställt med viljan. Först förhalas den här frågan, sedan skall arbetsmiljöutredningen som har arbetat i sex år ta hand om den och därefter föreslår den utredningen att frågan skall hänvisas till en ny utredning, som förmodligen kommer att hålla på i bortåt tre år till.

Avtalet mellan LO, PTK och SAF är också ett typexempel på samarbetsavtal. Enligt det skall arbetarna ha majoritet i skyddskommittén och därmed ansvaret för utformningen av en verksamhet under givna ekonomiska ramar som de inte har fastställt utan som i stort sett fastställts av företagsledningen. Vidare får de inte fatta bindande beslut i ekonomiska frågor. På detta sätt har man effektivt halshuggit allt vad grundläggande inflytande innebär. F. ö. kan man bara säga att de förhandlingar om de ekonomiska ramarna för företagshälsovården som kan komma till stånd blir illusoriska när man inte får begagna sig av den lokala strejkrätten.

För utbildningsverksamheten inom arbetsmiljöområdet gäller detsamma som beträffande företagshälsovården. Utredningen syftar inte till någon preciserad målsättning. I utskottets betänkande talas i stället mycket om professorer. Men de professorerna löser ju inga problem för dagen. Man kan jämföra med långvården t. ex. Inte skulle hundra professorer där lösa några problem – det skall helt andra insatser till. Inte kan tio nya professorer på arbetsmiljöområdet lösa den akuta arbetsmiljökrisen, utan det är framför allt nya kliniker och resurser som behövs för att klara av arbetsmiljöproblemen.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 3, 7, 11, 12 och 13 samt de övriga vpk-reservationerna vid betänkandet.

Herr NILSSON i Växjö (s):

Herr talman! Det betänkande vi nu behandlar är föranlett av ett antal motioner om arbetsmiljöfrågor. Jag skall endast beröra de frågor i utskottets betänkande som resulterat i reservationerna 1–6 samt 16. Herr Nordberg kommer senare att behandla övriga frågor i betänkandet.

De frågor vi här har att behandla har vid ett flertal tillfällen diskuterats här i kammaren, en del av dem så sent som vid fjolårets riksdag. Det är alltså i stor utsträckning gamla bekanta det här gäller, och jag kan därför

fatta mig kort. Detta får inte tas som intäkt för att vi är nonchalanta mot arbetsmiljöfrågorna. Nästa års riksmöte kommer emellertid att få behandla en proposition baserad på arbetsmiljöutredningens betänkande som ger ett heltäckande program för lösning av arbetsmiljöfrågorna.

Nytt är att arbetsmiljöutredningen i början av innevarande år avgivit sitt slutbetänkande om en helt ny lagstiftning på området. Detta förslag re-missbehandlas f. n., och en proposition är aviserad till riksmötet 1976/77. Vi kommer då att få ta ställning till ett samlat förslag om reformering av arbetarskyddet.

Det andra nya som hänt är avtalet mellan Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Privattjänstemannakartellen om allmänna regler för arbetsmiljön samt företagshälsovården. Detta nya avtal ger de anställda ett betydligt ökat inflytande över arbetsmiljöfrågorna och företagshälsovården. Här behandlas bl. a. frågan om företagshälsovårdens utbyggnad samt riktlinjer för företagshälsovårdens arbete. Utbyggnaden skall enligt detta avtal ske i samråd mellan arbetsgivare och arbetstagare och i en takt som den allmänna tillväxten av resurserna på hälsovårdens område tillåter. Skyddskommitténs ställning förstärks. Kommittén blir det beslutande och rådgivande organet i arbetsmiljöfrågor. Skyddskommittén kommer också att fungera som huvudman för företagshälsovården.

Dessa frågor om utbyggnad och huvudmannaskap tas upp i reservation nr 1 av herr Hagberg i Borlänge. Jag hänvisar till avtalet mellan parterna på arbetsmarknaden och avstyrker denna reservation.

I reservation 2 tar centerns representanter i utskottet upp frågan om statsbidrag till företagshälsovården. Reservanterna vill ändra på statsbidragsbestämmelserna så att företagshälsovårdens tekniska del kan ersättas av försäkringskassorna. Detta skulle enligt reservanterna stimulera företagen till att också ordna den tekniska delen på ett bättre sätt.

Det finns ett avtal mellan parterna på arbetsmarknaden som säger att företagshälsovården skall innehålla en medicinsk del och en teknisk del. När de nya bestämmelserna kommer och skyddskommittéerna får huvudmannaskapet för företagshälsovårdens arbete förutsätter jag att de ser till att både den medicinska och den tekniska delen ordnas på ett tillfredsställande sätt. I direktiven till utredningen om företagshälsovården sägs också att utredningen bör beakta den utredning om ersättning till företagshälsovården som pågår i socialstyrelsens regi. Några åtgärder från riksdagens sida utöver detta finner utskottet inte anledning att föreslå, och med hänvisning till det sagda yrkar jag avslag också på reservationen 2.

Då det gäller frågan om en samlad översyn av utbildningsverksamheten inom arbetsmiljöområdet hänvisar utskottet mycket ingående till vad som pågår på detta område. Dessa åtgärder ligger i linje med huvudsyftet i den motion som föranlett reservationen 3, och av den anledningen yrkar jag avslag även på denna reservation.

I reservation nr 4 behandlas frågan om utbildning av polismän, åklagare och domare. Arbetsmiljöutredningen understryker vikten av att man inom polis- och åklagarväsende har tillräckliga kunskaper om innehållet i lag-

stiftningen och dess tillämpningar. Jag vill peka på att riksåklagaren denna månad inleder en serie kurser för åklagare i ämnet brott på arbetslivets område. Enligt utskottets mening kan vi räkna med att liknande kurser kommer att anordnas också för polis och domare. Polismyndighet bör också samarbeta med yrkesinspektionen vid utredningar på arbetslivets område.

Jag yrkar avslag på reservationen 4.

Frågan om språkutbildning av skyddsombud samt flerspråkig information på arbetarskyddets område behandlas i arbetsmiljöutredningens betänkande, och vi kan förvänta att dessa frågor också tas upp i den kommande propositionen om arbetsmiljön. Någon anledning att riksdagen i dag bifaller reservation nr 5 finns inte, och jag yrkar avslag också på den reservationen.

Frågan om de psykosociala arbetsmiljöproblemen behandlades av fjolårets riksdag. Jag vill nu bara peka på att arbetarskyddsfonden har givit anslag till forskning på detta område. Arbetsmiljöutredningen har också behandlat frågan, och vi kan räkna med att dessa frågor kommer att ägnas ökad uppmärksamhet i arbetet för en allt bättre arbetsmiljö. Och med det yrkar jag avslag på reservationen 6.

I reservationen 16 yrkas att en utredning tillsätts om en arbetsmiljöfond. En grundläggande princip är att kostnaderna för arbetsmiljön skall bäras av produktionen. Man har varit enig om denna grundläggande princip i de utredningar som gjorts. Utöver detta finns det möjligheter till lån, som skall användas för att finansiera förbättringar av arbetsmiljön, i första hand i mindre eller medelstora företag. Dessa lån är ränte- och amorteringsfria i två år. Däri ligger en viss subvention, och utskottet är inte berett att gå längre i subventionshänseende för att företagen skall tillse att de har en dräglig arbetsmiljö.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna 1 t. o. m. 6 och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr KARLEHAGEN (c) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande den fråga som herr Nilsson i Växjö sist berörde vill jag säga, att huvudregeln givetvis bör vara att varje företag står för sina kostnader för arbetsmiljöförbättringar. Men det finns företag som har etablerats under helt andra betingelser på miljöområdet än de som nu gäller, företag som därtill har svag ekonomisk bärkraft, och i sådana fall kan det vara motiverat att staten träder emellan, eller att företag som haft en gynnsam vinstutveckling får medverka till att bekosta vissa insatser. Det får inte vara på det sättet att en god arbetsmiljö blir en förmån endast för dem som arbetar i företag som är ekonomiskt stabila.

Vad gäller företagshälsovården och statsbidragsreglerna sade herr Nilsson i Växjö att en utredning är på gång. Ja, utskottsmajoritetens talesmän sade precis samma sak för ett år sedan här i kammaren. Frågan utreds, och resultaten kommer att redovisas redan under 1975, sades det. Nu upprepas detta tal. Det är bara det att årtalet är ett annat. Jag tycker att de som representerar utskottsmajoriteten i stället borde kunna ge uttryck för en åsikt i denna viktiga sakfråga. Dessa problem får inte längre skjutas på

framtiden. Därför bör riksdagen nu uttala sig om inriktningen av den fortsatta utbyggnaden av företagshälsovården.

Så till sist något om de psykosociala arbetsmiljöproblemen. Det är riktigt att förståelsen för den problematiken har blivit större med åren. Detta är dock knappast utskottsmajoritetens förtjänst, som år efter år har avvisat våra krav på ökade insatser inom detta område. Vi anser fortfarande att insatserna inte ligger i nivå med problemens betydelse. Tvärtom vet vi att dessa problem är ännu mycket större än vi trodde för bara några få år sedan. Vi vill från vårt håll markera att vi anser det nödvändigt att stimulera snabba åtgärder på detta område.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Utredningen om stimulansåtgärder för förbättring av arbetsmiljön var enig om att man inte skulle ge några bidrag till företag för att åstadkomma en dräglig arbetsmiljö. Den grundläggande principen i arbetsmiljöutredningens betänkande är att produktionen skall bära kostnaderna för arbetsmiljön, och det finns ingen anledning att ändra på den principen.

Herr KARLEHAGEN (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är en grundprincip som vi också anser det vara viktigt att slå vakt om. Men faktum är att det finns företag som har byggts upp när kraven på arbetsmiljön inte var sådana som de är i dag. Och det är ofta företag som inte har den ekonomiska bärkraft som man skulle önska. Därför menar vi att det är nödvändigt att i de fallen vidta sådana åtgärder att arbetsmiljön för de anställda blir bättre.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Det har vidtagits särskilda åtgärder. Man kan få lån på upp till sju år med två års ränte- och amorteringsfrihet. Det är en subvention till sådana företag, och utskottet kan inte tänka sig att gå längre när det gäller att subventionera företagen för att de skall ordna en något så när dräglig arbetsmiljö.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 9 Herr talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkanden nr 52, 55 och 51 samt utbildningsutskottets betänkande nr 27 i nu angiven ordning uppföras närmast efter socialutskottets betänkande nr 40.

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 23.36.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert